

THERMODYNAMISCHE PROCESSEN

Prof. dr. Frederik Ronsse

Bachelor of Science in de bio-ingenieurswetenschappen
Academiejaar 2019 – 2020

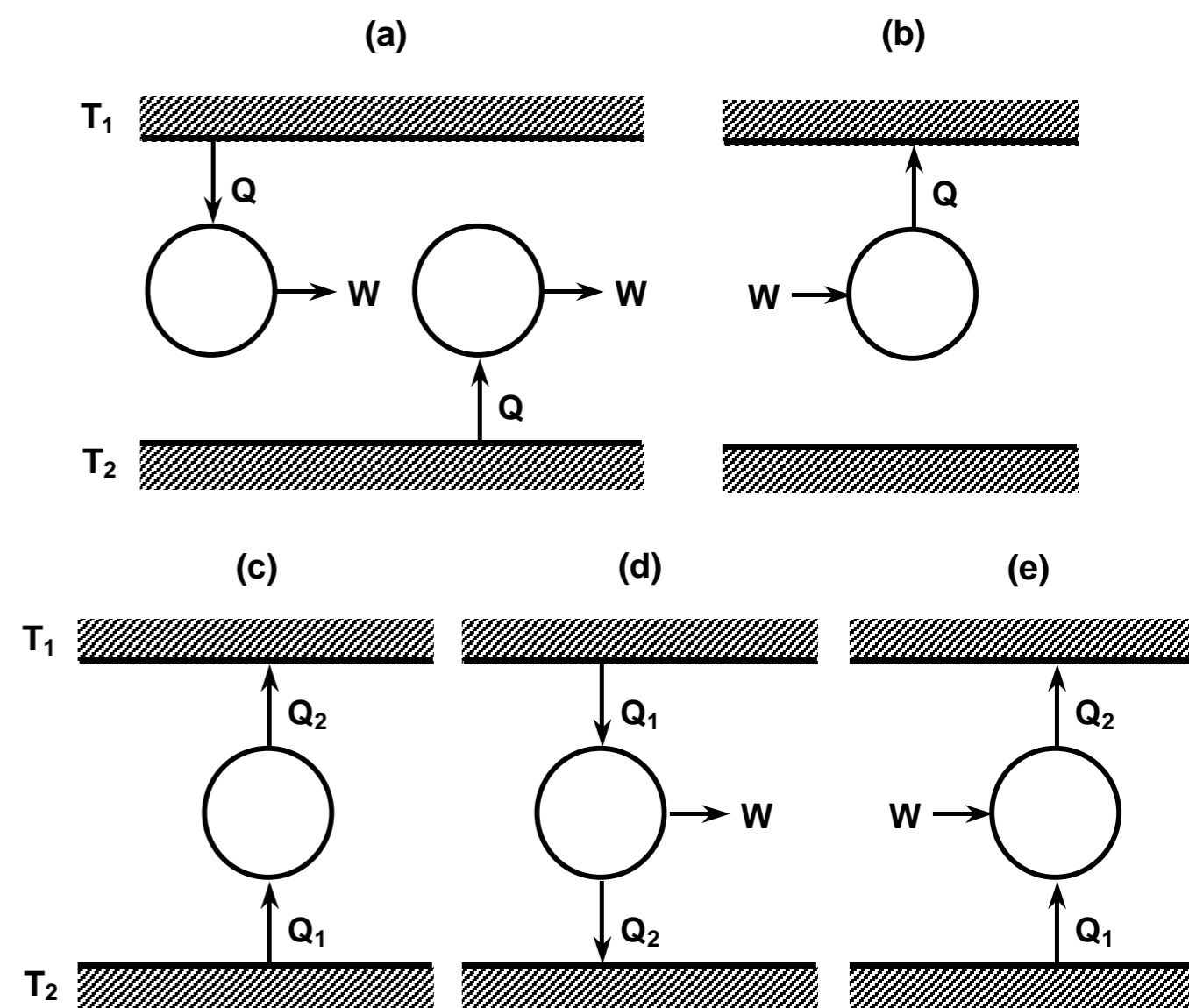
THERMODYNAMISCHE PROCESSEN – AJ '19-'20

H3: PROCESSEN OP IDEALE GASSEN – DEEL 2

Prof. dr. ir. Frederik Ronsse

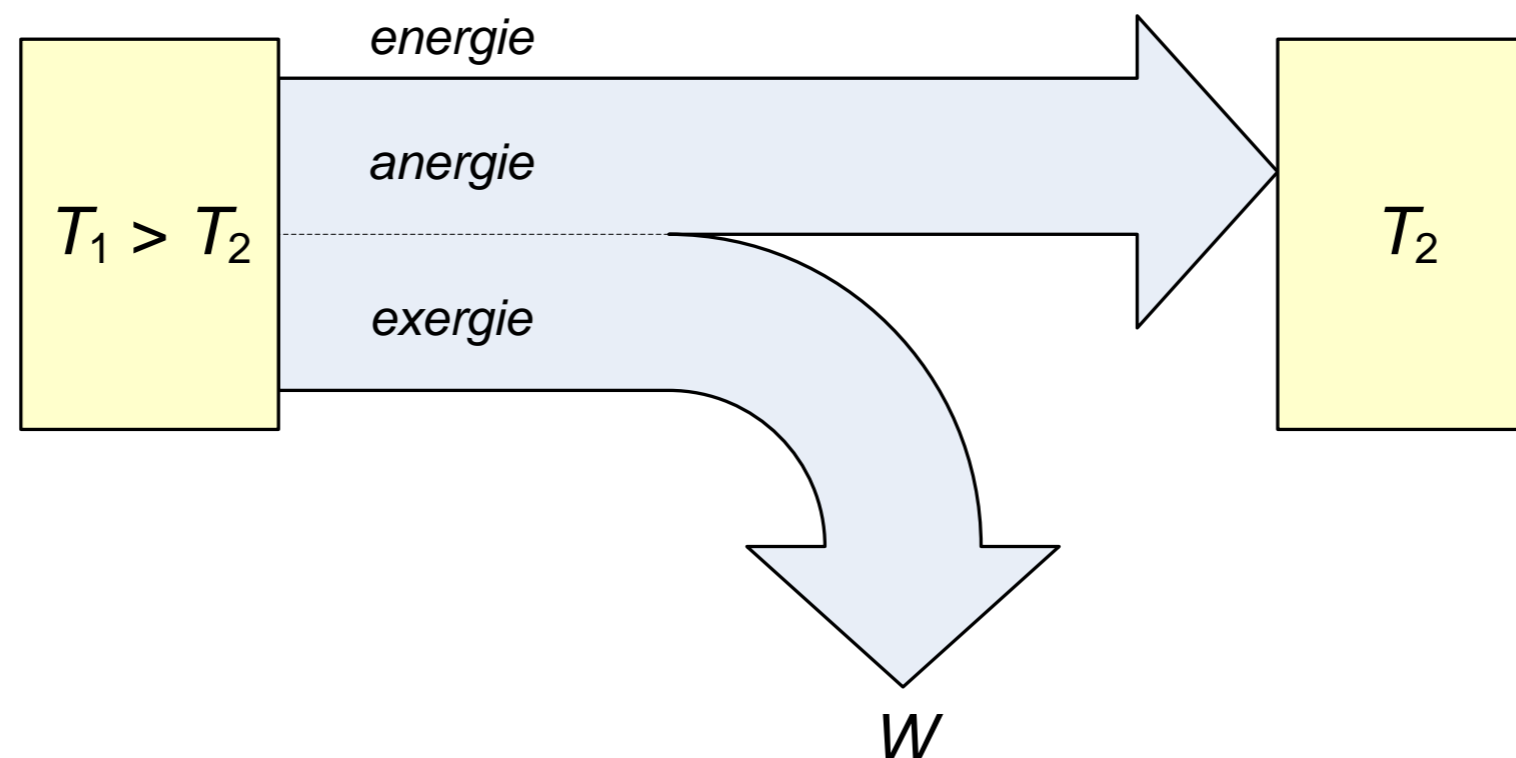
3.7. TWEEDE HOOFDWET

- Voor gesloten, stationaire systemen (koelsystemen, bijv.)
  - Uit 1ste hoofdwet volgt: alle warmte kan omgezet worden tot arbeid (fig. a)
  - De 2de hoofdwet stelt: **bij een kringcyclus, slechts een deel van de warmte kan in arbeid worden omgezet, het overige deel moet terug worden afgegeven aan een reservoir op lagere T**
- *Anders uitgedrukt*: warmte kan op zichzelf (spontaan) niet van lagere naar hogere temperatuur vloeien (*fig. c* is onmogelijk)
- Wel mogelijk:
  - *Fig. d*: Thermische motoren (inwendige verbrandingsmotoren, Stirlingmotoren): Warmtestroom van hoge naar lage T , met vrijstelling arbeid
  - *Fig. e*: Koelmachines en warmtepompen: Warmtestroom van lage naar hoge T , mits opname arbeid

3.7. TWEEDE HOOFDWET

- De energie die nuttig kan omgezet worden in arbeid = **exergie**
- **Energie = exergie + anergie**
- **Anergie** = nutteloze energie
- Bemerk dat exergie hoeveelheid afhangt van T_2 !
- 2de hoofdwet betekent dus dat er bij omzetting van energie naar arbeid steeds anergie gevormd wordt (wanorde neemt toe → entropie, zie later)

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

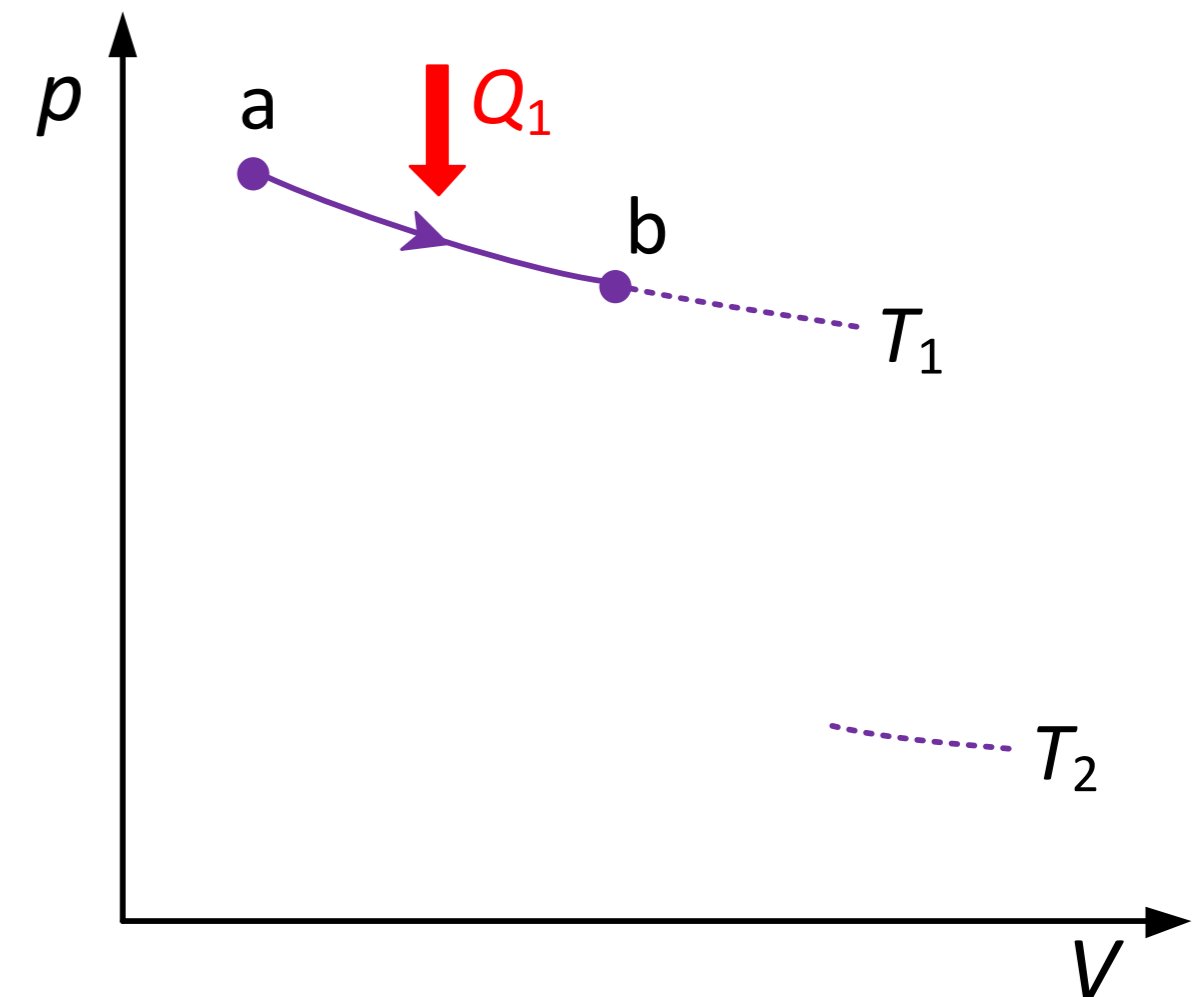
- Samengesteld uit 4 processen:
  - 1. Reversibele isotherme expansie (traject ab)
  - Soortelijk volume neemt toe van v_1 naar v_2
  - Er wordt expansiewerk geleverd aan de omgeving: W_1
  - Opname van Q_1 bij constante temperatuur T_1
  - Bij ideale gassen: inwendige energie enkel $\sim T \Rightarrow \Delta U = 0$
  - Dus, volgens 1ste hoofdwet:

$$Q_1 = W_1 \quad \longrightarrow \quad Q_1 = W_1 = \int_a^b p \cdot dV$$

(opp. onder ab in p, V -diagram)

- Bij ideale gassen geldt: $p \cdot V = n \cdot R \cdot T$ of,

$$Q_1 = W_1 = n \cdot R \cdot T_1 \cdot \int_a^b \frac{dV}{V} = n \cdot R \cdot T_1 \cdot \ln \left(\frac{V_2}{V_1} \right) \quad \longrightarrow \quad \frac{Q_1}{T_1} = -n \cdot R \cdot \ln \left(\frac{V_1}{V_2} \right)$$

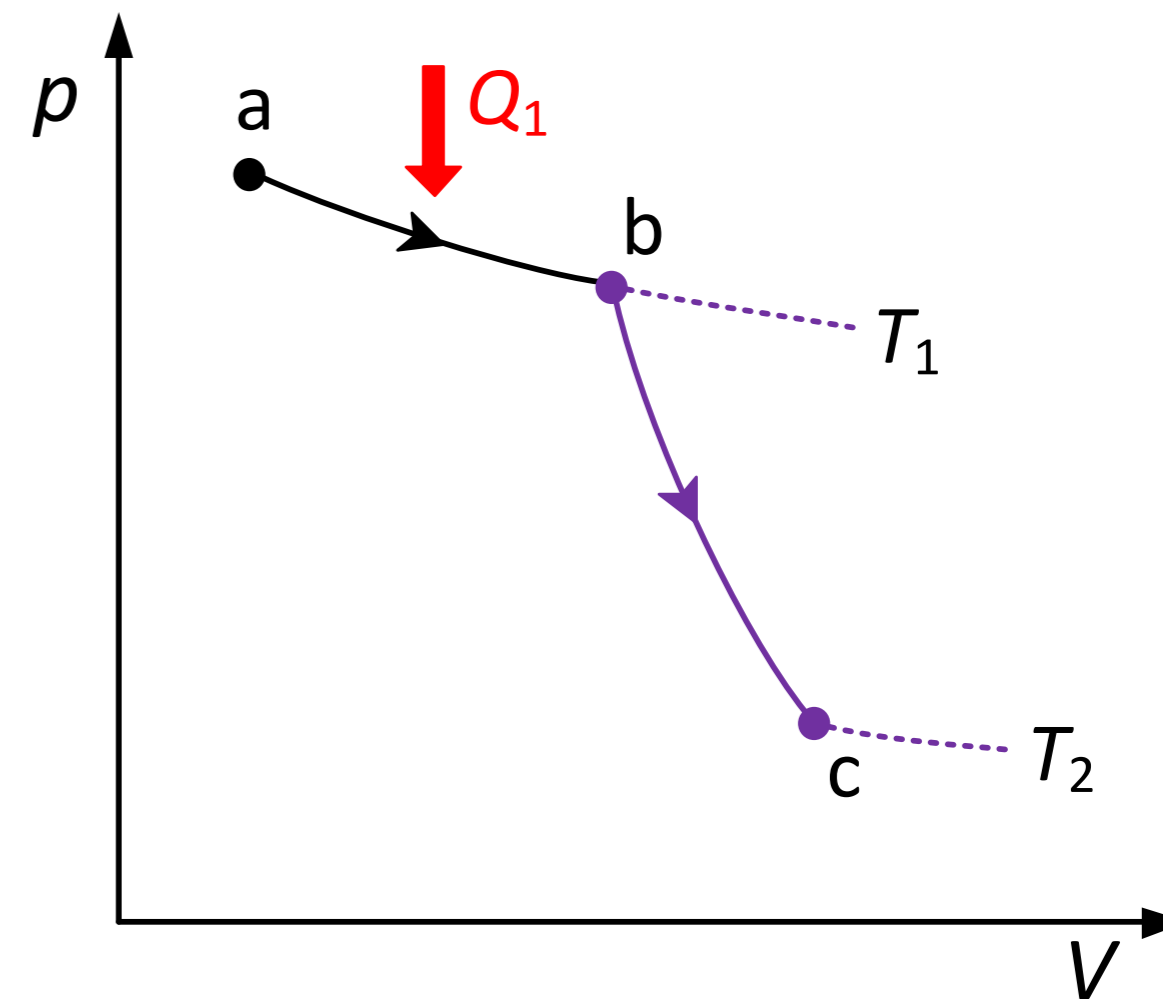

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- Samengesteld uit 4 processen:
  - 2. Reversibele adiabatische expansie (traject bc)
  - Geen uitwisseling van warmte met omgeving
  - Afname van de temperatuur van T_1 naar T_2 , verandering in inw. energie:

$$dU = -\delta W$$

- De arbeid is oppervlak onder traject bc

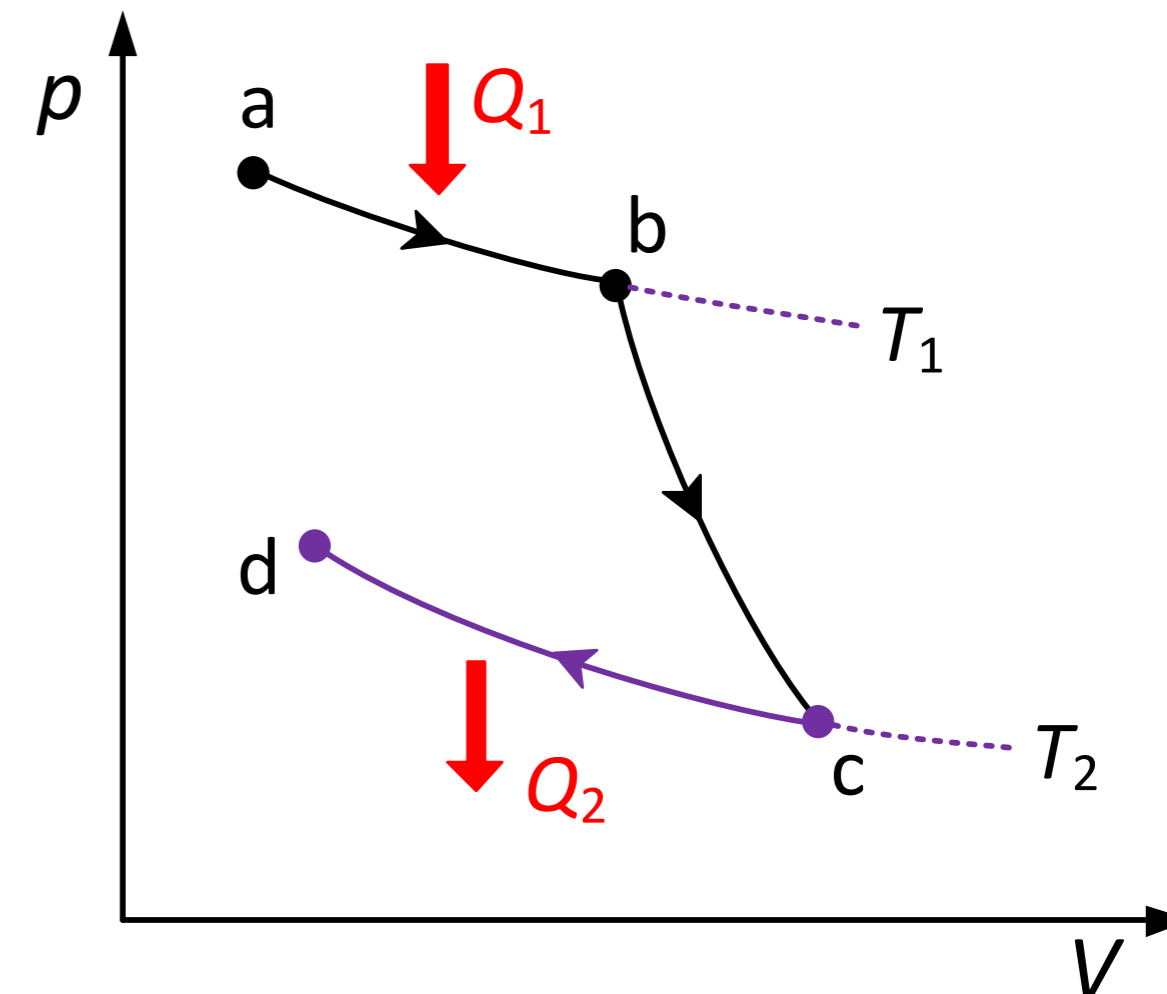

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- Samengesteld uit 4 processen:
  - 4. Reversibele isotherme compressie (traject cd)
  - Soortelijk volume neemt af van v_3 naar v_4
  - Er wordt compressiearbeid geleverd aan het systeem: W_2
  - Vrijstelling van Q_2 bij constante temperatuur T_2 ($< T_1$)
  - Bij ideale gassen: inwendige energie enkel $\sim T \Rightarrow \Delta U = 0$
  - Dus, volgens 1ste hoofdwet (bij ideale gassen):

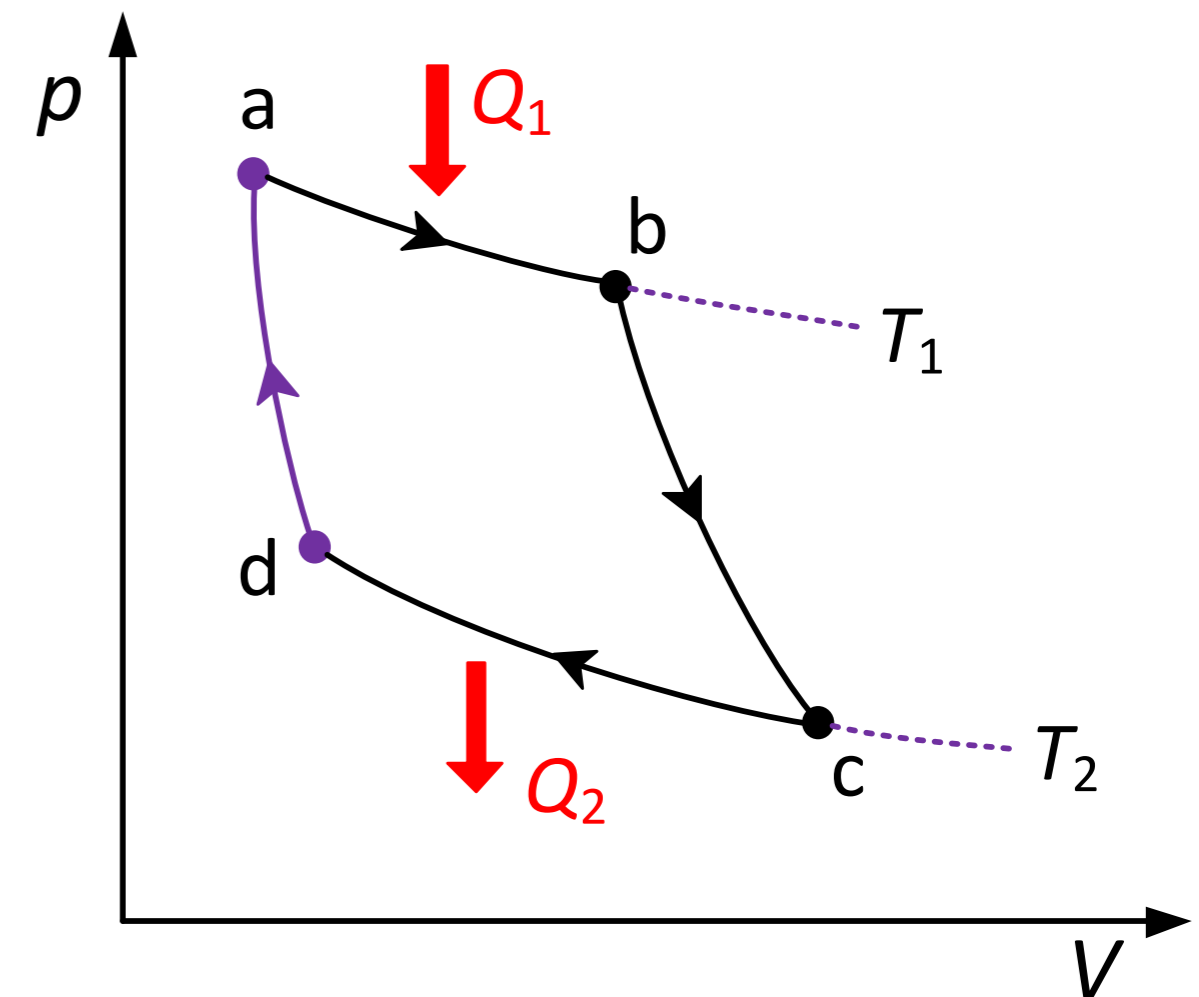
$$Q_2 = W_2 = n \cdot R \cdot T_2 \cdot \int_c^d \frac{dV}{V} = n \cdot R \cdot T_2 \cdot \ln\left(\frac{V_4}{V_3}\right)$$

$$\frac{Q_2}{T_2} = n \cdot R \cdot \ln\left(\frac{V_4}{V_3}\right)$$

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- Samengesteld uit 4 processen:
  - 4. Reversibele adiabatische compressie (traject da)
  - Geen uitwisseling van warmte met omgeving
  - Toename van de temperatuur van T_2 naar T_1 , verandering in inw. energie:
$$dU = \delta W$$
  - Bemerk dat de opgenomen arbeid in da gelijk is aan de geproduceerde arbeid in bc (gezien ΔU voor beide trajecten even groot is)

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- Volledige kringloop

- er geldt,

$$\Delta U = 0 \quad \text{of} \quad Q_1 + Q_2 = W_1 + W_2$$

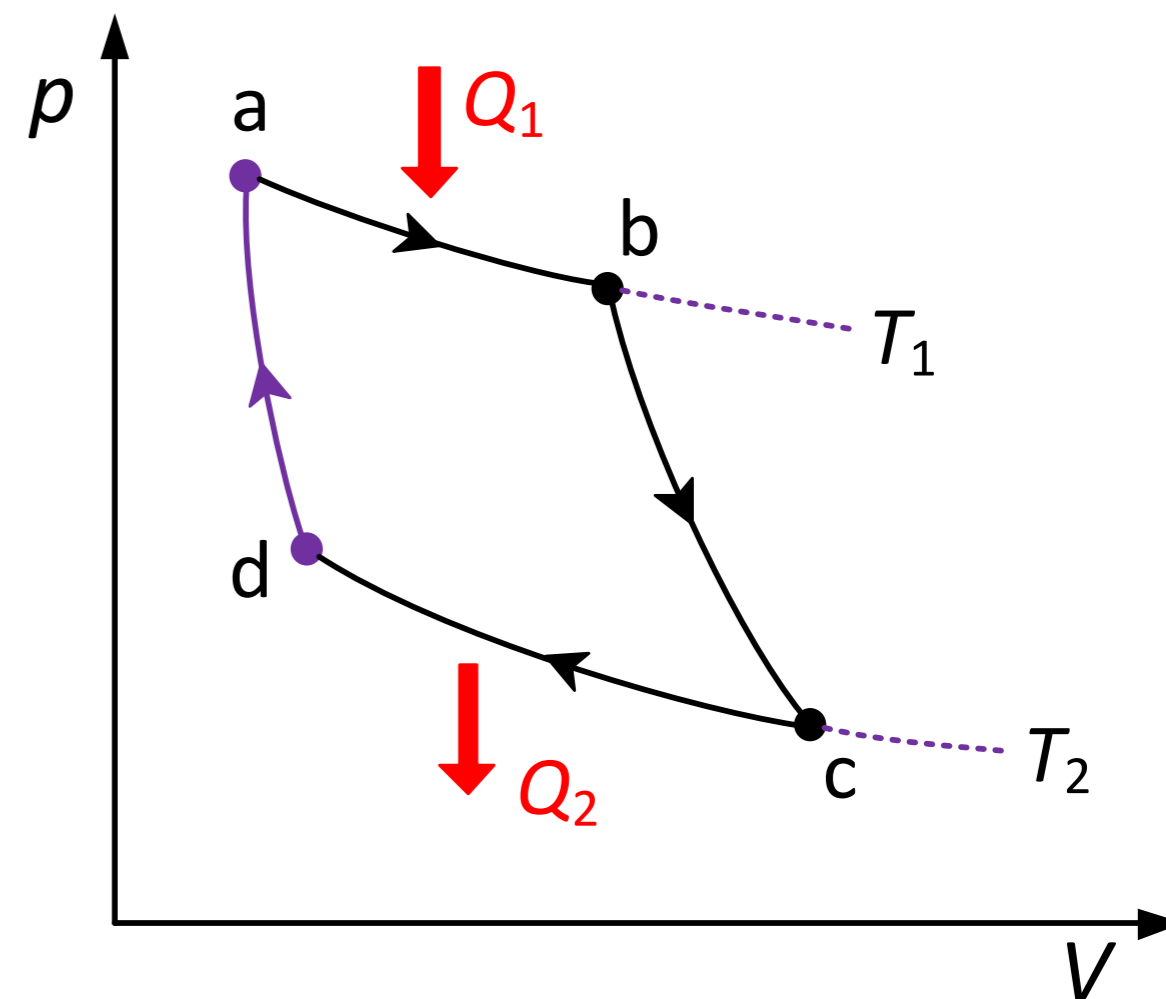
Respecteer teken!!

- Netto effect = warmte-opname vanuit T_1 en afgifte naar T_2 , verschil is netto arbeid die wordt geproduceerd ($W_1 + W_2 > 0$)
- Voor de reversibele compressie en expansie geldt,

$$\frac{V_3}{V_2} = \frac{V_4}{V_1} \quad \text{of} \quad \frac{V_1}{V_2} = \frac{V_4}{V_3}$$

- Zodat:

$$\frac{Q_1}{T_1} = -\frac{Q_2}{T_2} \quad \text{of} \quad \frac{Q_1}{T_1} + \frac{Q_2}{T_2} = 0$$

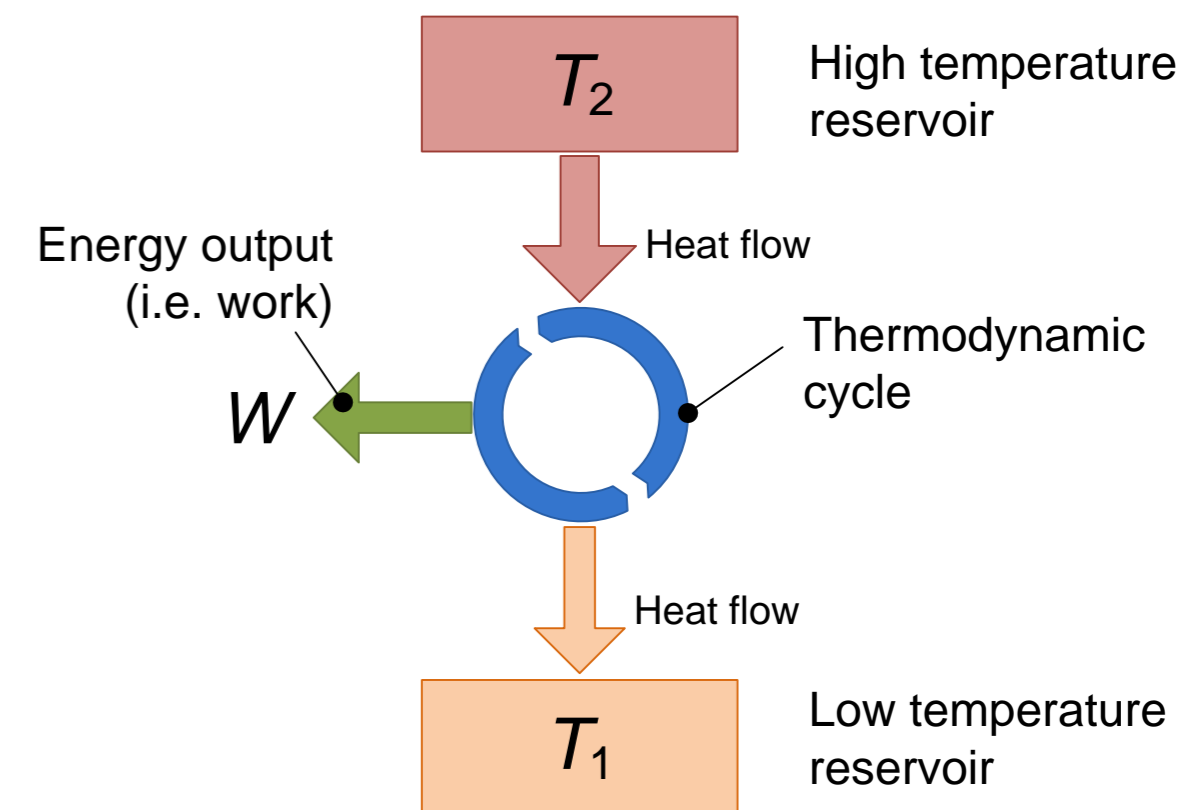

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- De Carnotfactor:
  - Ook wel efficiëntie: is de hoeveelheid opgenomen warmte door de cyclus ($= Q_1$), tov. de geleverde arbeid ($= W$), in abs. waarden,

$$\varepsilon_c = \frac{W}{Q_1} = \frac{Q_1 - Q_2}{Q_1} = \frac{T_1 - T_2}{T_1}$$

- Bemerk dat dergelijke definities van efficiëntie (**verhouding nuttig effect tot opgenomen warmte**) ook later in andere kringprocessen zullen gehanteerd worden.
- De Carnotfactor is de (theoretisch) hoogst haalbare efficiëntie, geen enkel ander proces is meer efficiënt !
- Bewijs uit ongerijmde

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- De Carnotfactor:

- Stel een tweede cyclus waarbij (cyclus K) die wel efficiënter zou zijn:

$$\frac{Q_1 - Q_2}{Q_1} > \frac{Q'_1 - Q'_2}{Q'_1}$$

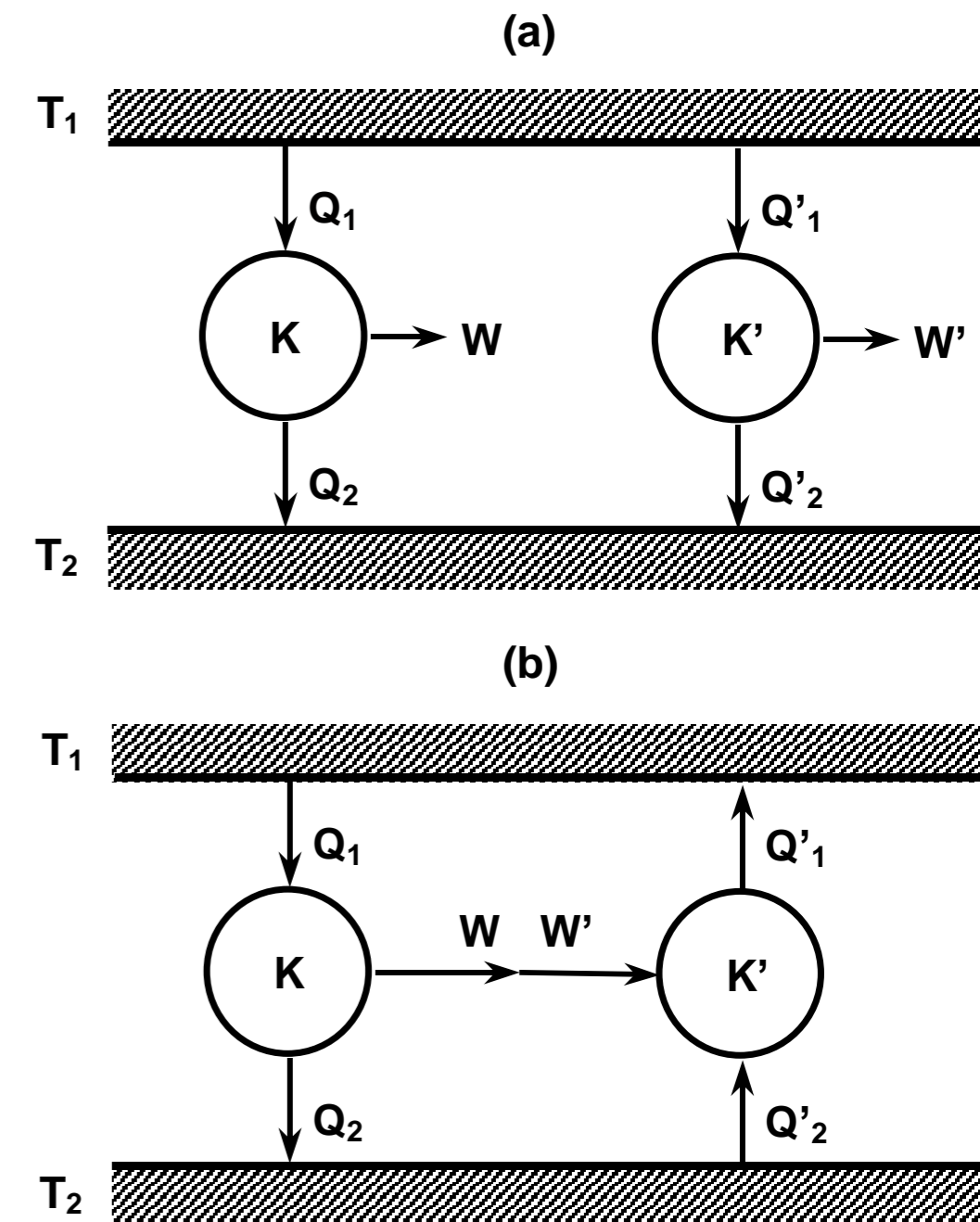
- Stel dat we K' (Carnotcyclus) omkeren en aandrijven met de arbeid uit K :

$$W = W' = Q_1 - Q_2 = Q'_1 - Q'_2$$

- Dus volgt:

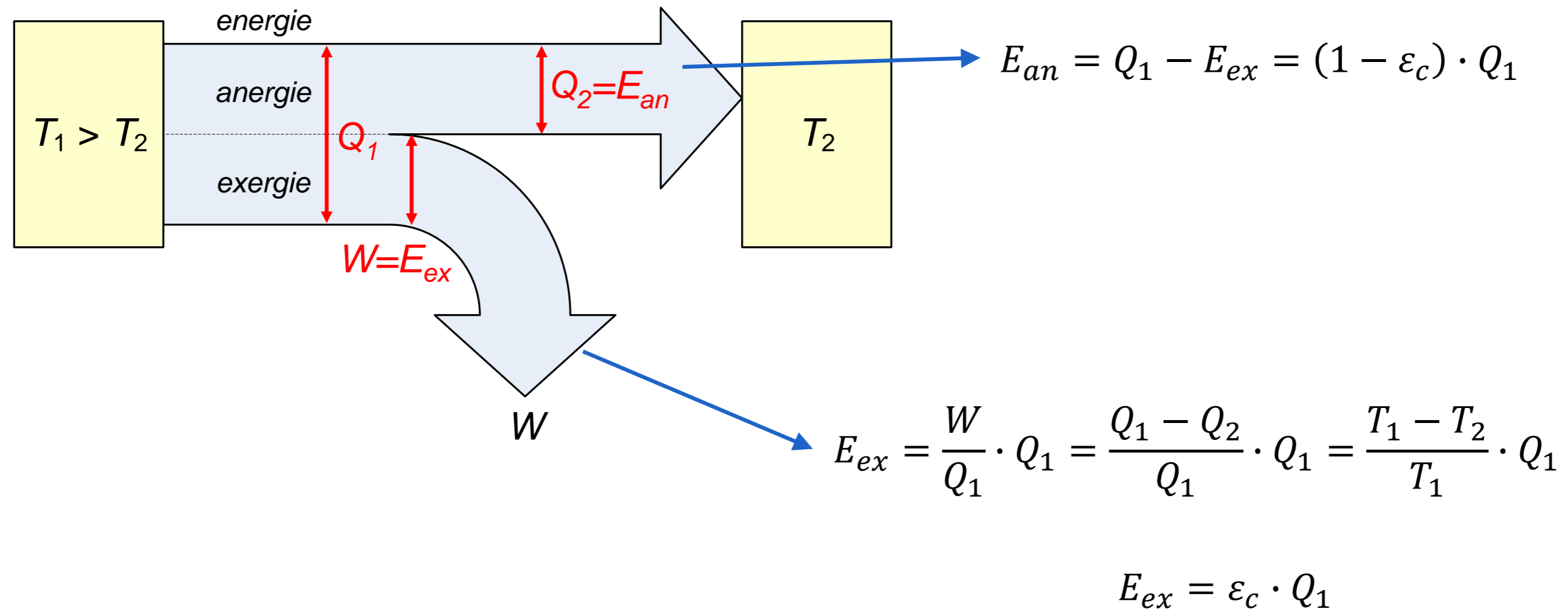
$$Q'_1 > Q_1$$

- Dus een samengestelde machine $K + K'$ zou netto en spontaan warmte van lage (T_2) naar hoge (T_1) temperatuur verpompen
- In strijd met de 2de hoofdwet. De initiële veronderstelling ($\varepsilon_c < \varepsilon'_c$) is onmogelijk. **Besluit: De Carnotfactor is maximaal**

3.8. HET CARNOT KRINGPROCES

- De Carnotfactor:
  - Laat gemakkelijk toe om exergie en anergie te berekenen

3.9. ENTROPIE

- Reeds werd aangetoond voor de Carnotcyclus dat (teken respecterende !),

$$\frac{Q_1}{T_1} + \frac{Q_2}{T_2} = 0$$

- Iedere willekeurige, omkeerbare kringloop kan beschouwd worden als **samengesteld** uit Carnotcycli.

- Bij al deze Carnotcycli geldt steeds dat,

$$\sum \frac{Q}{T} = 0$$

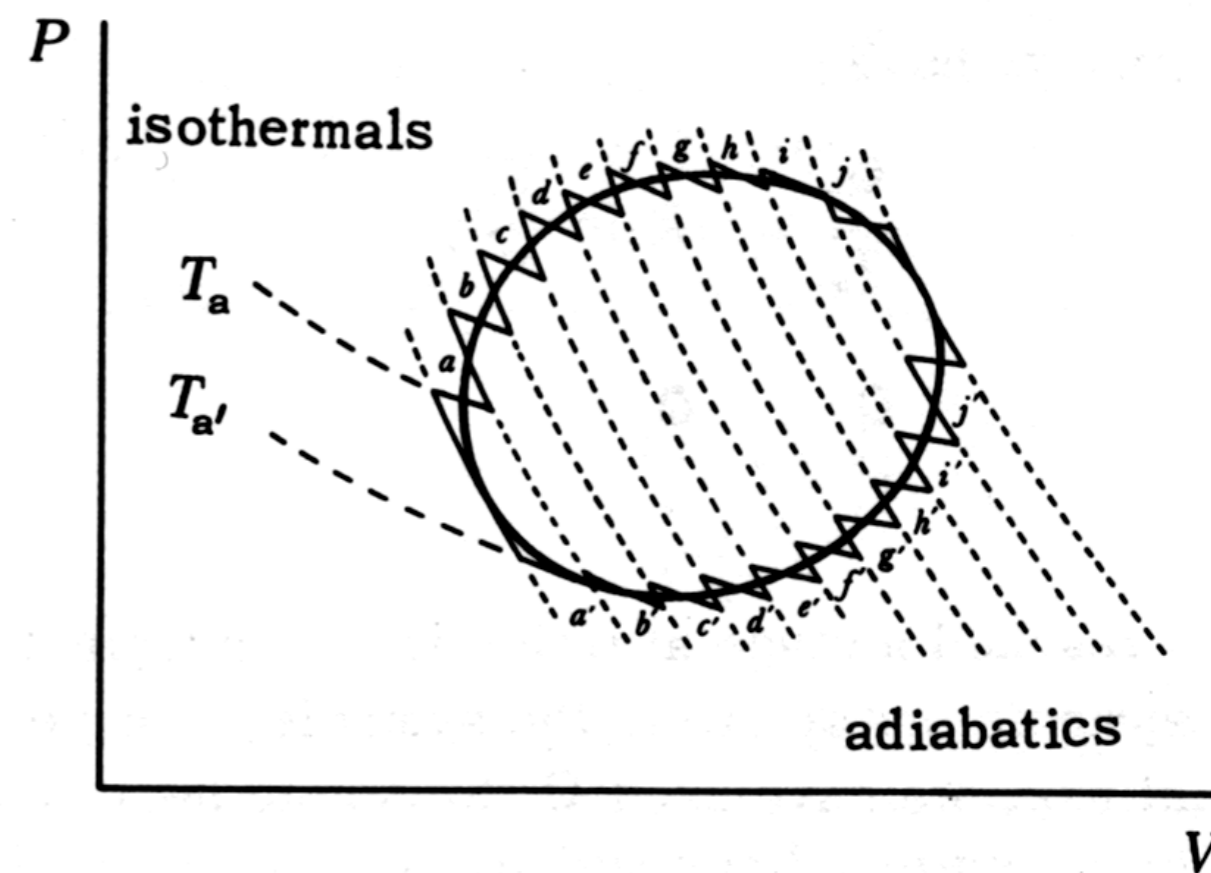
- Of bij een oneindig aantal Carnotcycli,

$$\oint \frac{\delta Q}{T} = 0$$

- Voor iedere Carnotcyclus is deze integraal nul, dus de grootheid S is onafhankelijk van de gevolgde weg in het toestandsdiagram: Deze **toestandsgrootheid** wordt gedefinieerd als de entropie:

$$dS = \frac{\delta Q}{T}$$

- Entropie wordt uitgedrukt ten opzichte van een referentie (praktijk: entropieveranderingen), is een toestandsgrootheid en kan uit andere toestandsgrootheden worden berekend

3.9. ENTROPIE

- Entropie in een (reversibel) niet-adiabatisch, gesloten systeem
  - Er geldt (1ste hoofdwet):

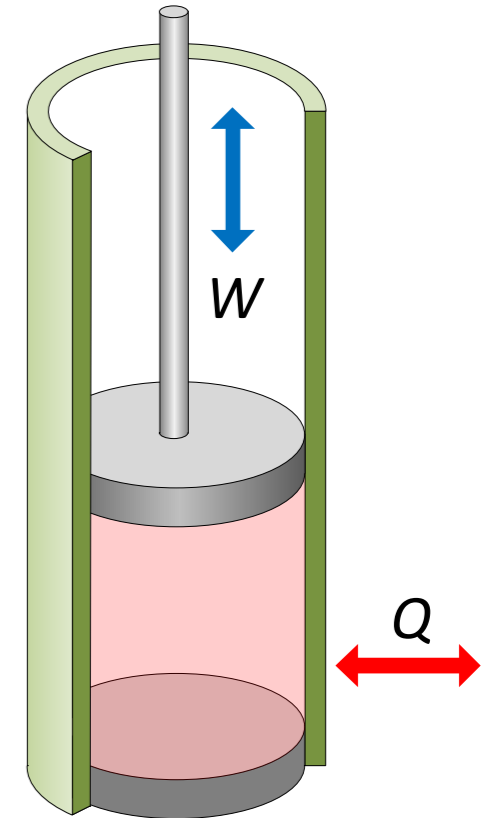
$$dU = \delta Q - p \cdot dV$$

- En met $H = U + p \cdot V$:

$$dS = \frac{\delta Q}{T} = \frac{dU + p \cdot dV}{T} = \frac{dH - V \cdot dp}{T}$$

- Is integreerbaar, entropieverschil kan als volgt berekend worden,

$$T \cdot dS = dU + p \cdot dV = dH - V \cdot dp$$
$$\int_1^2 T \cdot dS = U_2 - U_1 + \int_1^2 p \cdot dV = H_2 - H_1 - \int_1^2 V \cdot dp$$

3.9. ENTROPIE

- Entropie in een adiabatisch systeem

- Geen warmte-uitwisseling, de eerste hoofdwet herleidt zich tot (als **reversibel**),

$$dU = -\delta W = -p \cdot dV$$

- Stel dat het proces **niet-reversibel** is

$$dU = -\delta W = -p \cdot dV + |\delta W_w|$$

- Wrijvingsarbeid (δW_w) levert een **negatieve** bijdrage: er wordt arbeid uit omgeving opgenomen (of p, V arbeid in mindering gebracht) en omgezet in inwendige energie

- Voor entropie geldt:

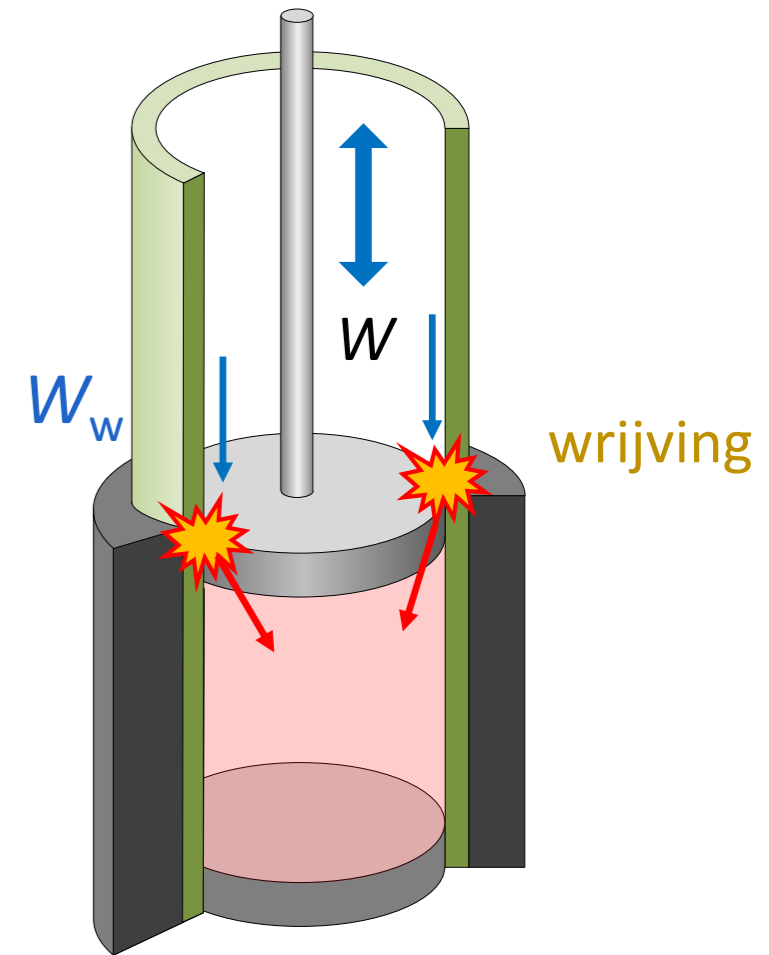
$$dS = \frac{\delta Q}{T} = \frac{dU + p \cdot dV}{T}$$

$$dS = 0$$

reversibel

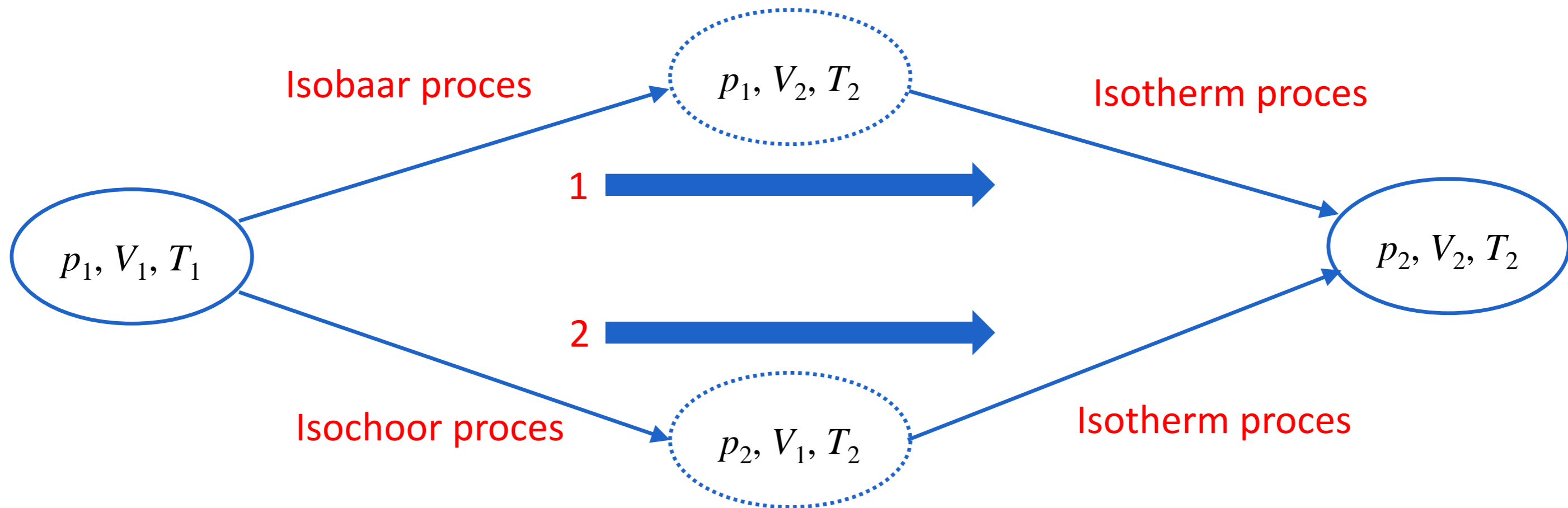
$$dS = \frac{|\delta W_w|}{T} > 0$$

niet-reversibel

3.9. ENTROPIE

- Entropie van een willekeurig proces (ideale gassen)

3.9. ENTROPIE

- Entropie van een willekeurig proces (ideale gassen): route 1

- Entropie is (bij isotherme processen),

$$dS = \frac{dQ}{T} = \frac{dW}{T} = p \cdot \frac{dV}{T} = -n \cdot R \cdot \frac{dp}{p}$$

- Kan ook geschreven worden als

$$dS = \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_p \cdot dT + \left(\frac{\partial S}{\partial p} \right)_T \cdot dp = \left(\frac{C_p}{T} \right) \cdot dT - \left(\frac{n \cdot R}{p} \right) \cdot dp$$

- Wat na integratie oplevert,

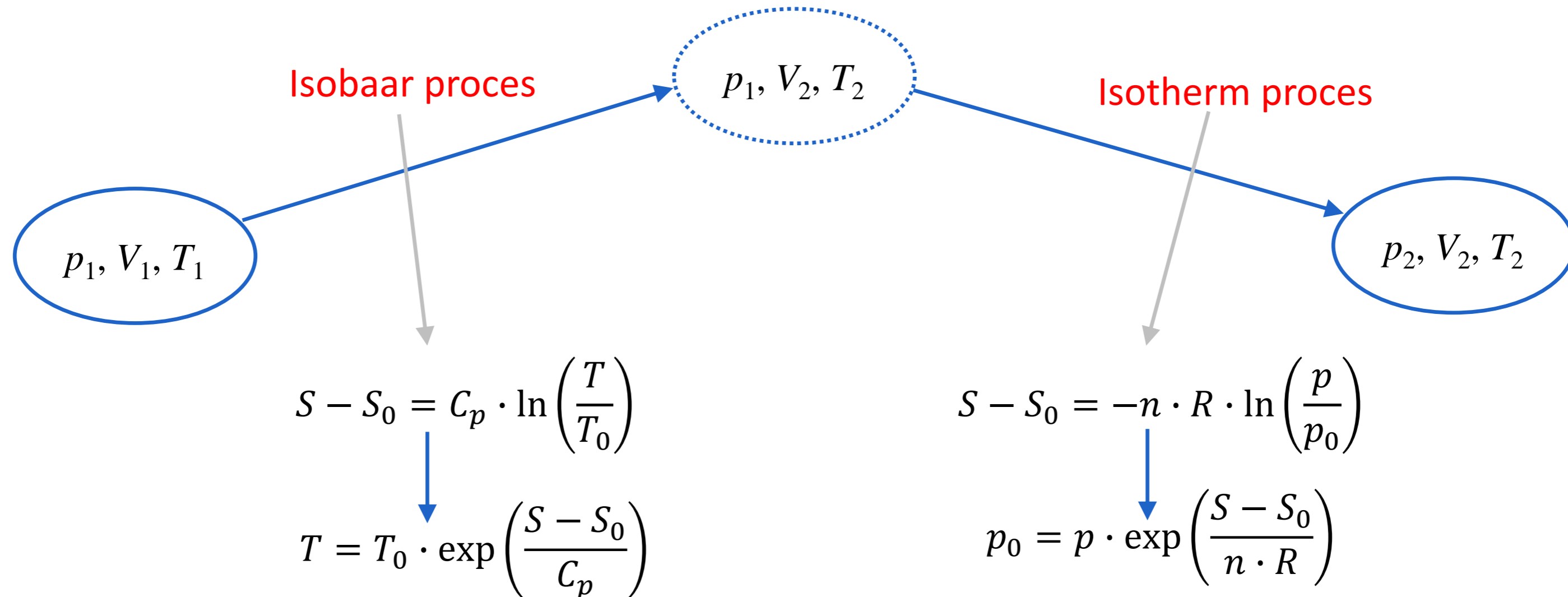
$$\Delta S = S - S_0 = C_p \cdot \ln \left(\frac{T}{T_0} \right) - n \cdot R \cdot \ln \left(\frac{p}{p_0} \right)$$

Stijgende
temperatuur geeft
entropiestijging

Stijgende druk
geeft
entropiedaling

3.9. ENTROPIE

- Entropie van een willekeurig proces (ideale gassen): route 1
  - Op basis van de voorgaande vergelijkingen

- Bemerk in bovenstaande vergelijkingen kan je met subscripten 1 en 2 werken voor de volledigheid

3.9. ENTROPIE

- Entropie van een willekeurig proces (ideale gassen): route 2

- Entropie is (bij isotherme processen – constante temperatuur),

$$dS = \frac{dQ}{T} = \frac{dW}{T} = p \cdot \frac{dV}{T} = n \cdot R \cdot \frac{dV}{V}$$

- Kan ook geschreven worden als

$$dS = \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_V \cdot dT + \left(\frac{\partial S}{\partial V} \right)_T \cdot dV = \left(\frac{C_V}{T} \right) \cdot dT + \left(\frac{n \cdot R}{V} \right) \cdot dV$$

- Wat na integratie oplevert,

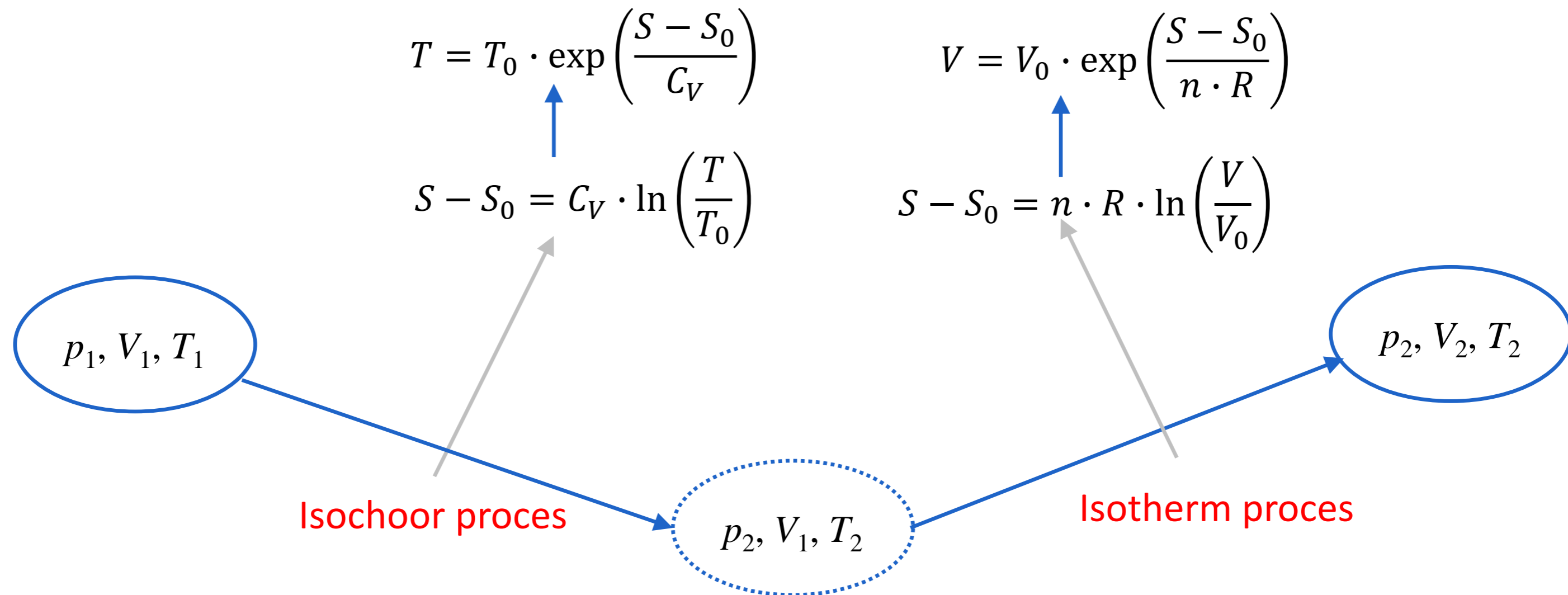
$$\Delta S = S - S_0 = C_V \cdot \ln \left(\frac{T}{T_0} \right) + n \cdot R \cdot \ln \left(\frac{V}{V_0} \right)$$

Stijgende
temperatuur geeft
entropiestijging

Stijgende volume
geeft
entropiestijging

3.9. ENTROPIE

- Entropie van een willekeurig proces (ideale gassen): route 2
  - Op basis van de voorgaande vergelijkingen

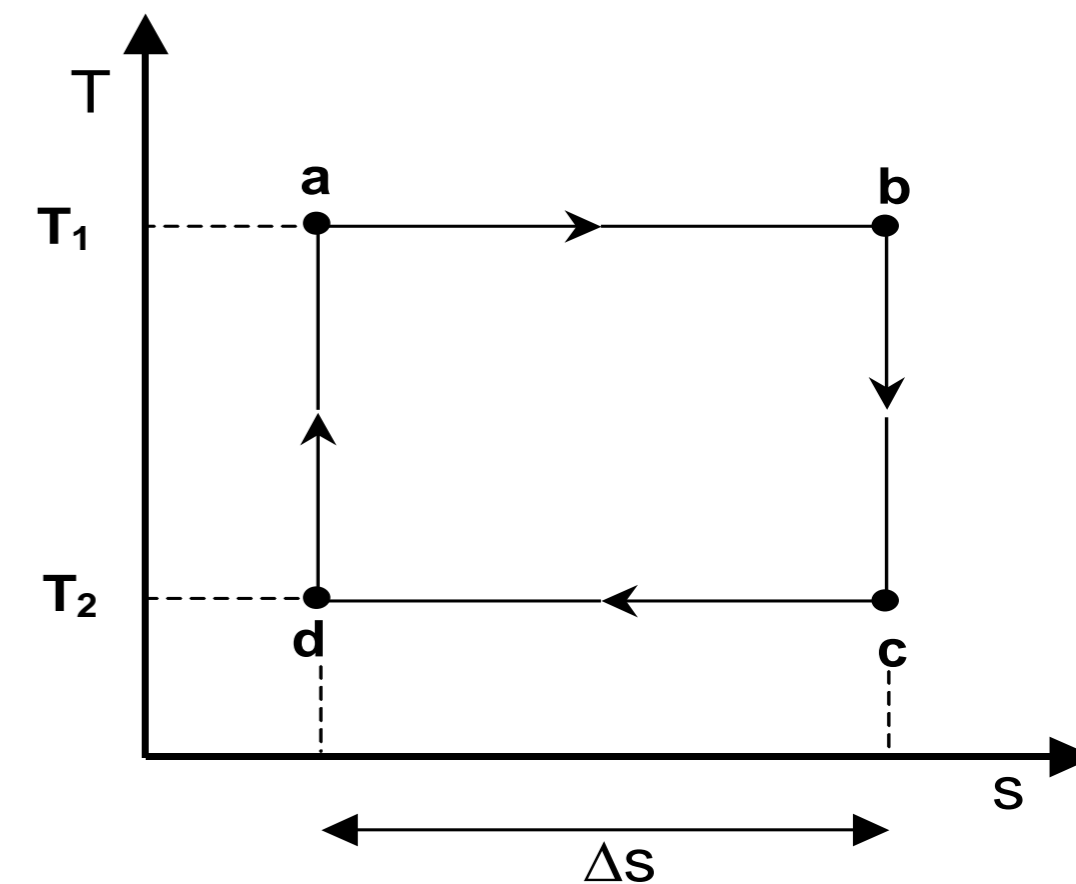
- Bemerk in bovenstaande vergelijkingen kan je met subscripten 1 en 2 werken voor de volledigheid

3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het T,s -diagram:

- Isothermen zijn horizontaal
- Adiabaten (isentropen) liggen verticaal
- Het Carnot kringproces is een rechthoek, en arbeid is het omsloten oppervlak:

$$w = q_1 - q_2 = \int_a^b T_1 \cdot ds - \int_d^c T_2 \cdot ds = T_1 \cdot \Delta s - T_2 \cdot \Delta s = (T_1 - T_2) \cdot \Delta s$$

- Ligging van isobaren:

$$\delta q = T \cdot ds = c_p \cdot dT \quad \text{of} \quad \frac{dT}{ds} = \frac{T}{c_p}$$

Geeft richtingscoëfficiënt van raaklijnen aan de isobare in T,s -diagram

$$s - s_0 = c_p \cdot \ln\left(\frac{T}{T_0}\right) \quad \text{en} \quad T = T_0 \cdot \exp\left(\frac{s - s_0}{c_p}\right)$$

3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het T,s -diagram:

- Ligging van isobaren:

$$\delta q = T \cdot ds = c_p \cdot dT \quad \text{of} \quad \left(\frac{dT}{ds} = \frac{T}{c_p} \right) \rightarrow \text{Geeft richtingscoëfficiënt van raaklijnen aan de isobare in } T,s\text{-diagram}$$

- Ligging van isochoren

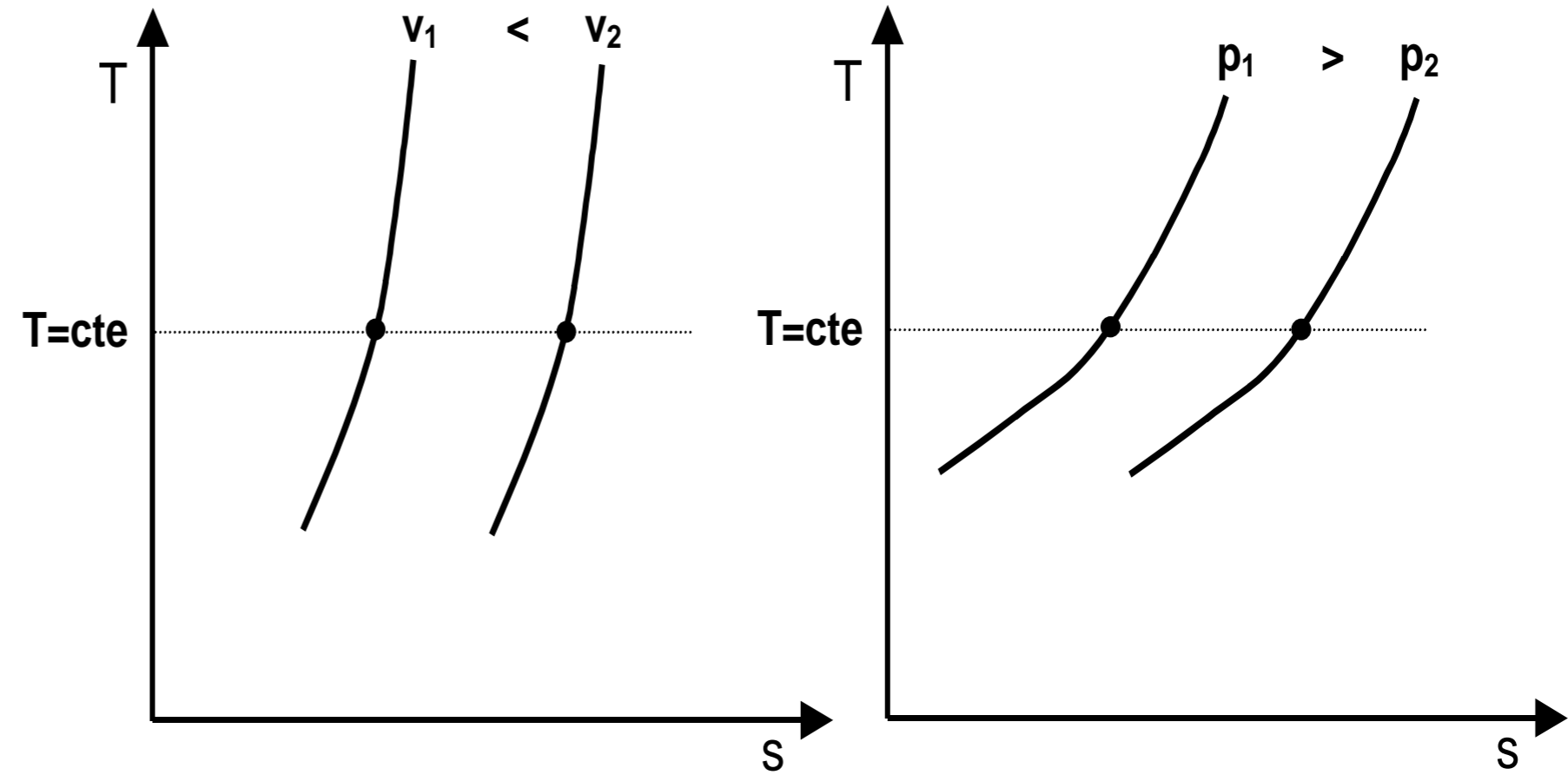
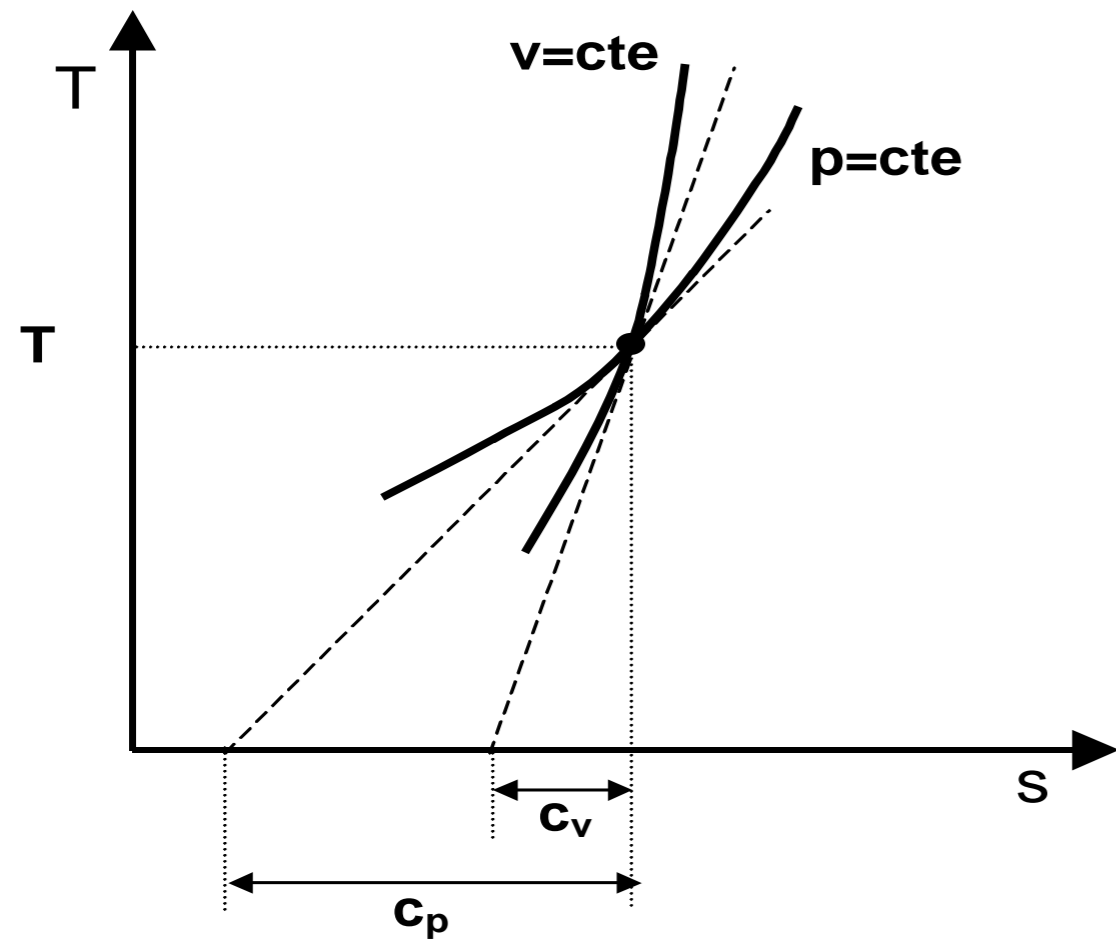
$$\delta q = T \cdot ds = c_v \cdot dT \quad \text{of} \quad \left(\frac{dT}{ds} = \frac{T}{c_v} \right) \rightarrow \text{Geeft richtingscoëfficiënt van raaklijnen aan de isochore in } T,s\text{-diagram}$$

$$s - s_0 = c_v \cdot \ln\left(\frac{T}{T_0}\right) \quad \text{en} \quad T = T_0 \cdot \exp\left(\frac{s - s_0}{c_v}\right)$$

- Gezien $c_p > c_v$ is de helling een isochore groter dan een isobare in een gegeven (T, s) punt

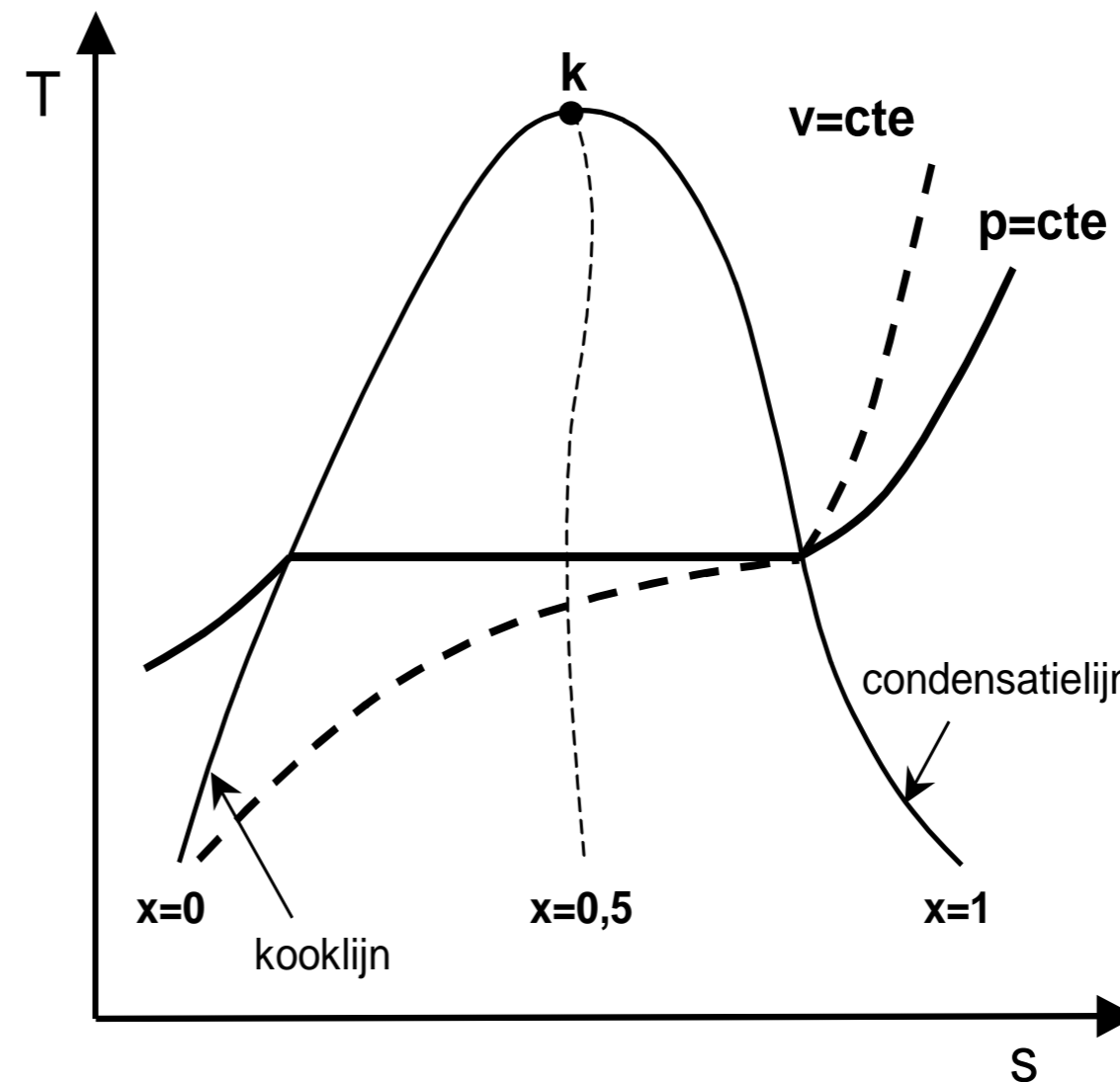
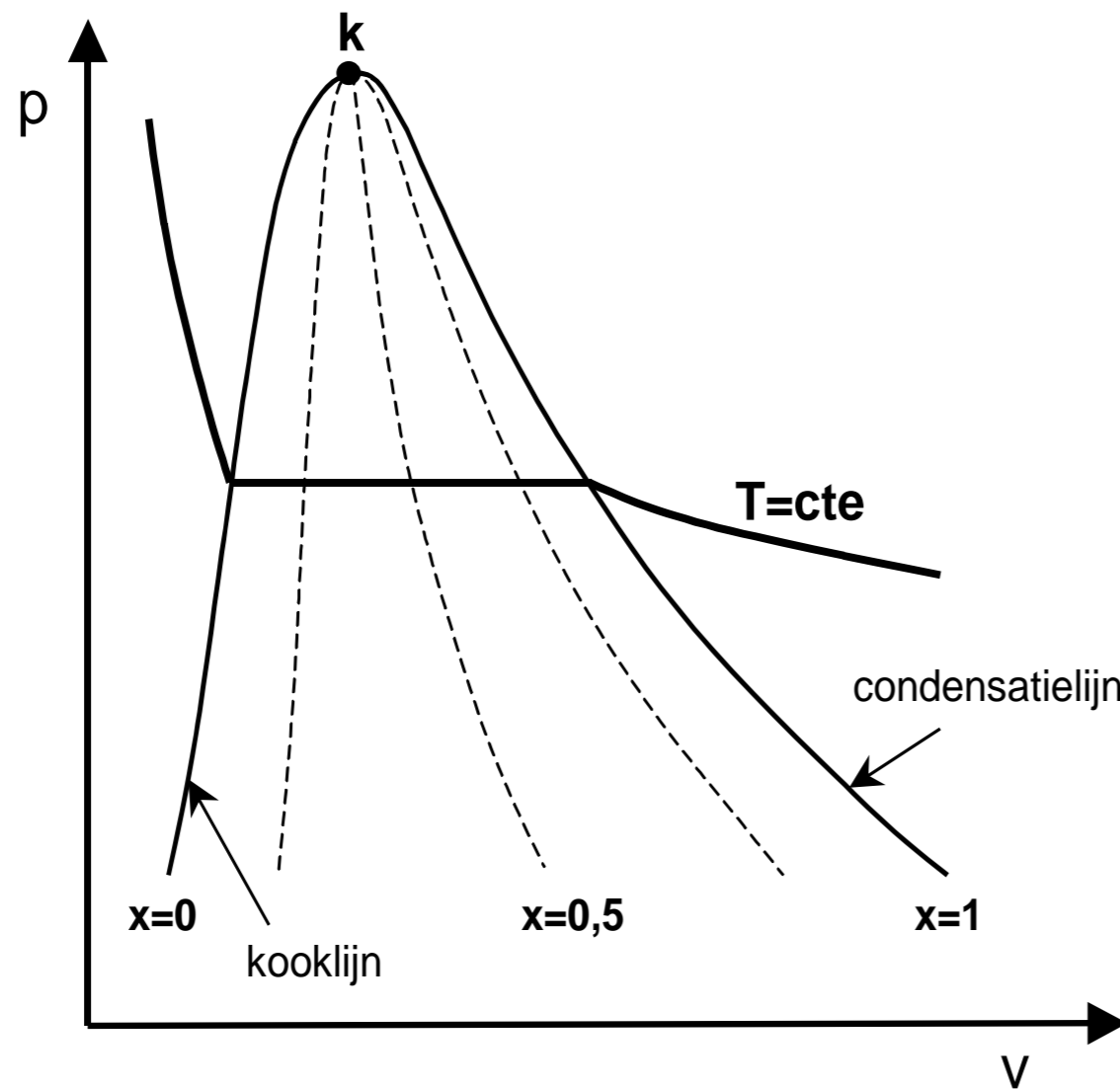
3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het T,s -diagram:
  - Isobaren en isochoren:

3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

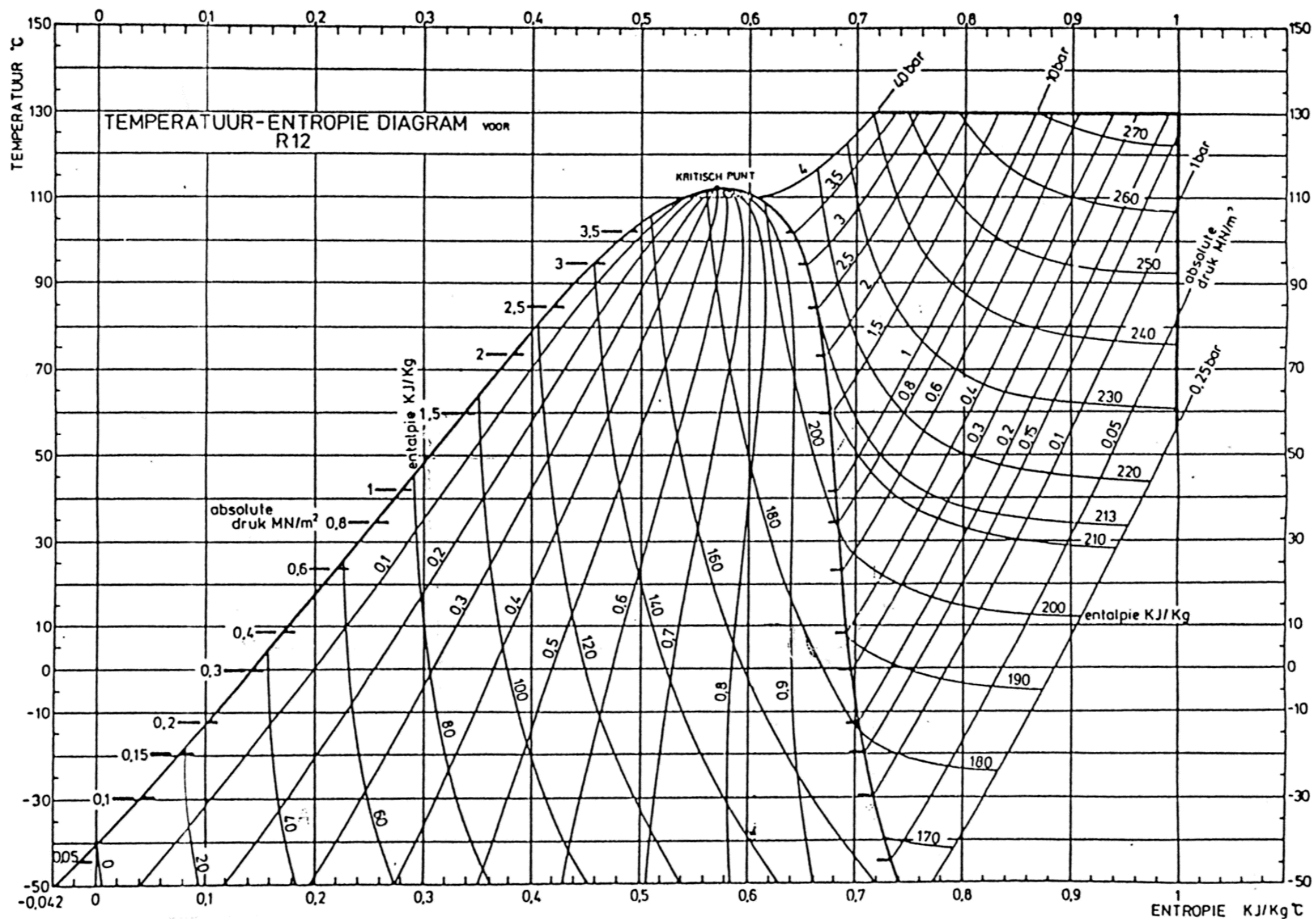
- Het T,s -diagram:
  - Wat bij een niet-ideaal gas ?

3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het T,s -diagram:
  - Wat bij een niet-ideaal gas ?

3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het h,s -diagram:

- Isenthalpen zijn horizontaal
- Isentropen liggen verticaal
- Ligging van isobaren:

$$dH = T \cdot dS + V \cdot dp$$

Isobaren, $dp = 0$

$$h = h_0 + c_p \cdot (T - T_0)$$

$$T = T_0 \cdot \exp\left(\frac{s - s_0}{c_p}\right)$$

Reeds afgeleid

$$h = (h_0 - c_p \cdot T_0) + C_p \cdot T_0 \cdot \exp\left(\frac{s - s_0}{c_p}\right)$$

De isobaren verlopen dus exponentieel

3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het h,s -diagram:
  - Isenthalpen zijn horizontaal
  - Isentropen liggen verticaal
  - Ligging van isothermen:

$$\left(\frac{\partial H}{\partial S}\right)_T = \frac{\left(\frac{\partial H}{\partial p}\right)_T}{\left(\frac{\partial S}{\partial p}\right)_T} = \left(\frac{\partial h}{\partial s}\right)_T = 0 \longrightarrow \text{Isothermen liggen dus horizontaal !}$$

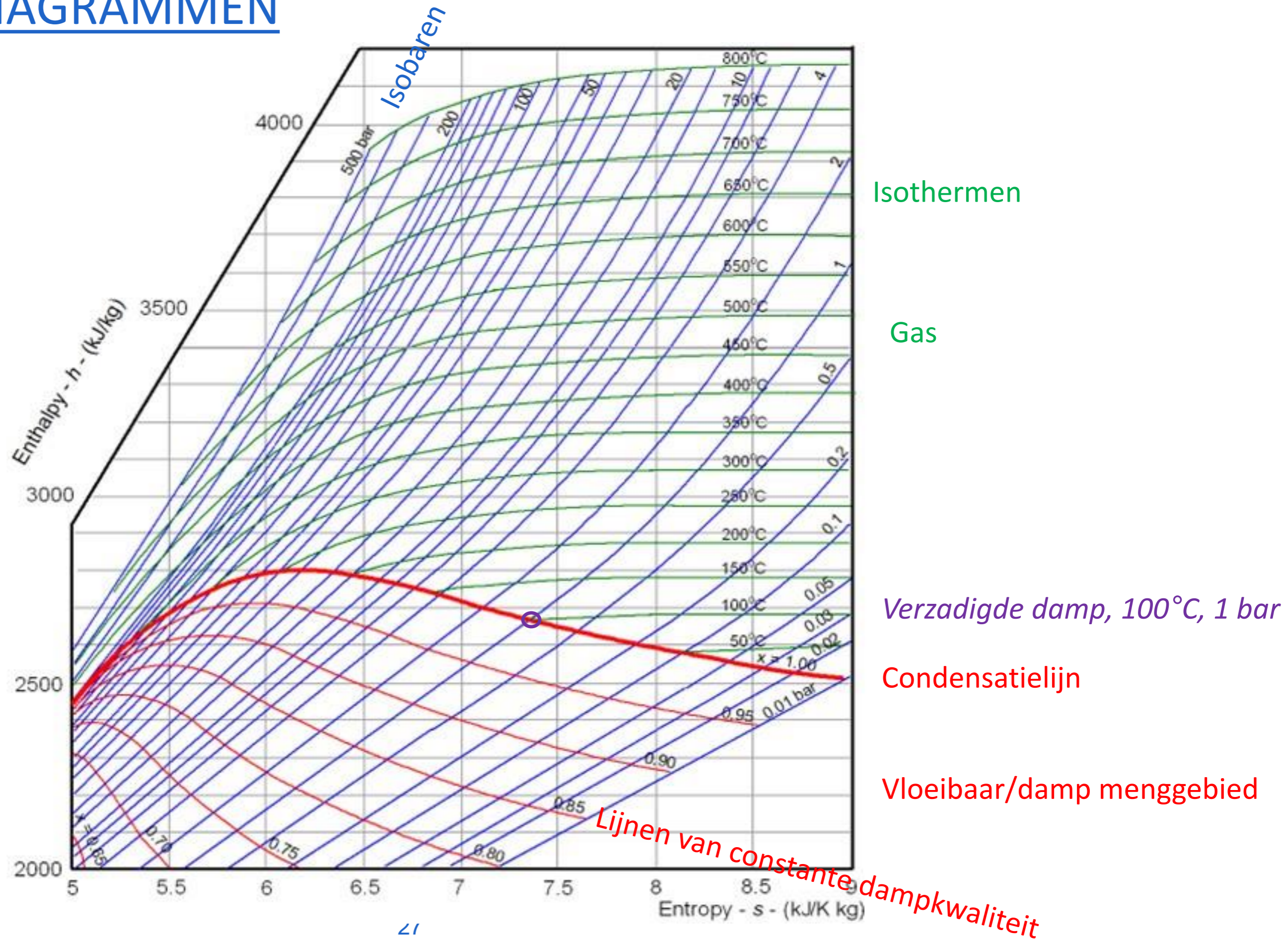
Bij ideaal gas zijn U en H enkel afhankelijk van T

$$\left(\frac{\partial S}{\partial p}\right)_T = \frac{-n \cdot R}{p}$$

$$dS = \frac{dQ}{T} = \frac{dW}{T} = \frac{p \cdot dV}{T} = -\frac{n \cdot R \cdot dp}{p}$$

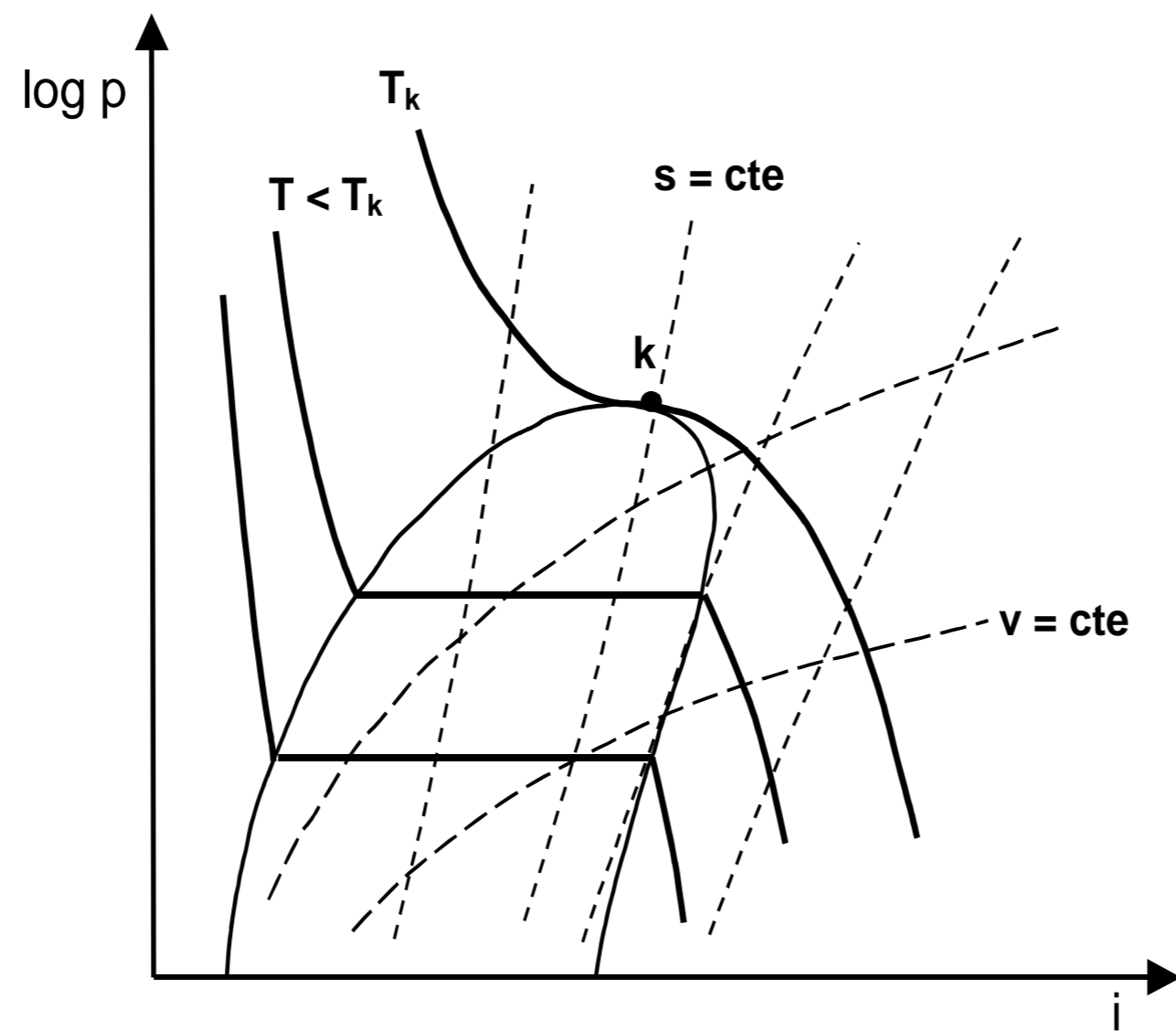
3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het h,s -diagram van water:

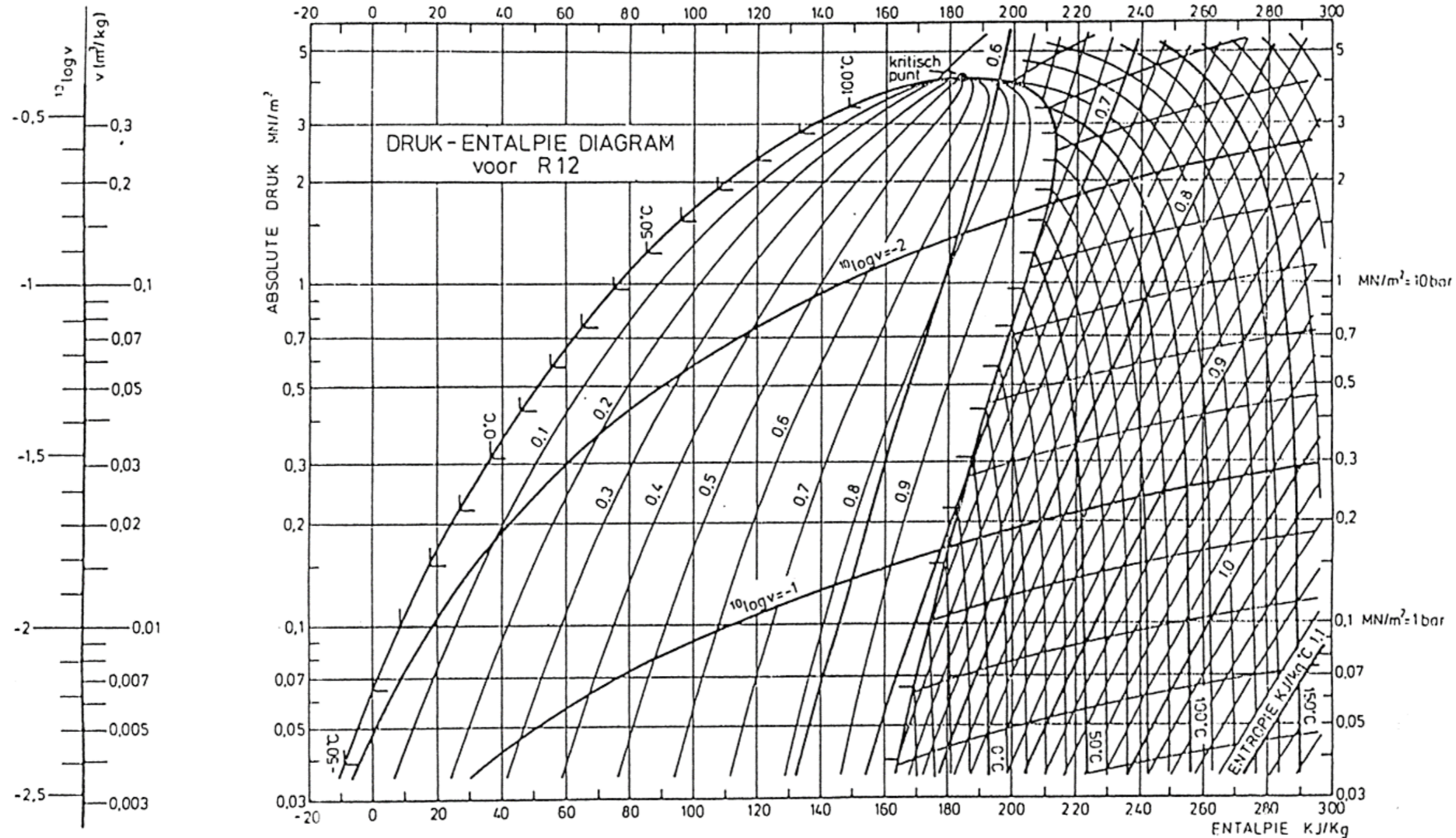
3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het $\log p, h$ -diagram:
  - Drukt de druk uit (in logaritme) in functie van specifiek enthalpie (bemerkt in grafiek symbool i ipv h)
  - Isenthalpen = verticaal, isobaren = horizontaal

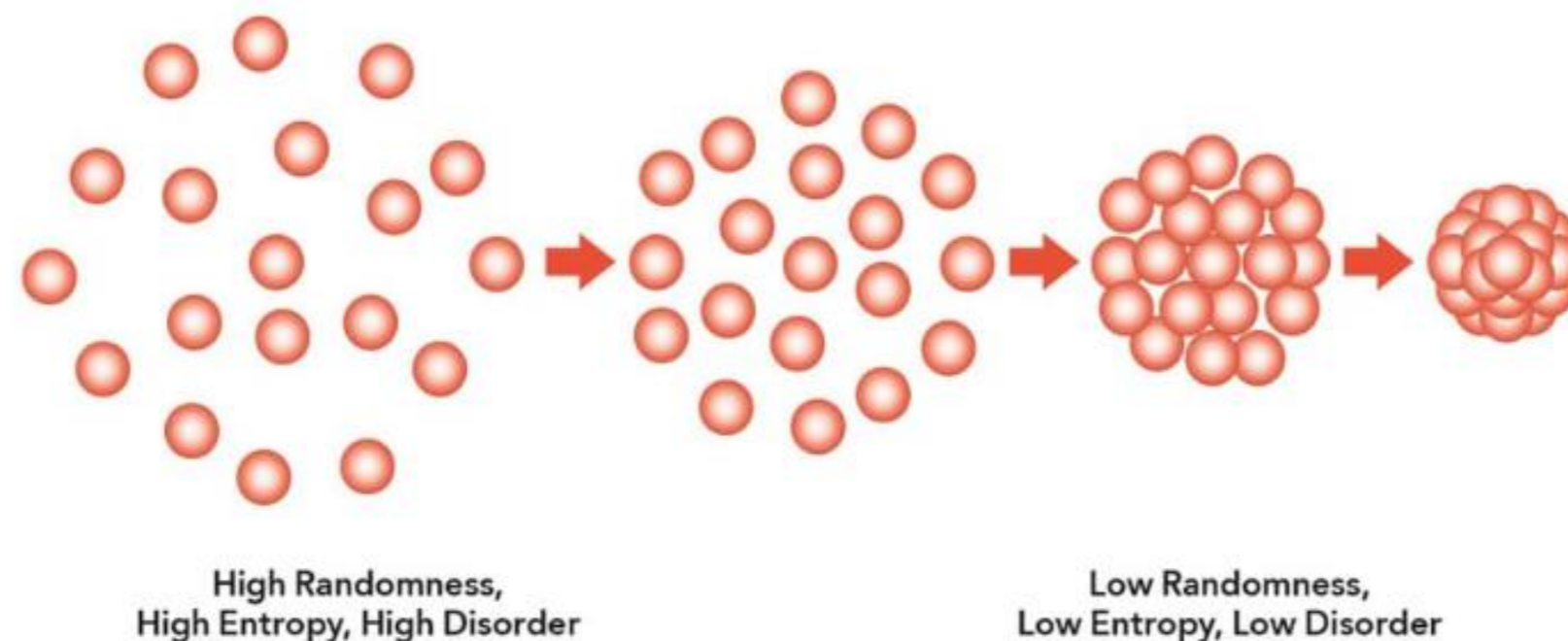
3.9. TOESTANDSDIAGRAMMEN

- Het log p, h -diagram:
  - Voorbeeld reëel gas,

3.10. DERDE HOOFDWET

- Entropie = maat voor wanorde in het systeem
- Entropie stijgt bij vast $\rightarrow$ vloeibaar $\rightarrow$ gas

- **Derde hoofdwet:** bij een temperatuur van 0 K wordt de entropie constant (bij referentie 0 J/K)

- Bij ieder andere temperatuur: entropie is positief

3.10. DERDE HOOFDWET

- Bemerk dat bij 0 K, U en H niet gelijk zijn aan nul !
  - (waterstofgas bij 0 K, een vaste stof, heeft nog steeds chemisch energie in zich, bijvoorbeeld)
- Wel wordt de **standaard vormingsenthalpie** gedefinieerd
  - = De enthalpieverandering bij de vorming van een bepaalde stof bij 25°C en 1 atm uitgaande van de samenstellende elementen in stabiele vorm
  - Stabiele vorm = gassen (H_2 , O_2 , N_2), vaste stoffen (C)
  - Symbool ΔH_f°

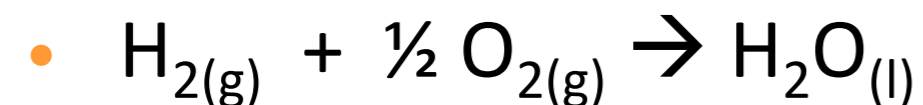

3.10. DERDE HOOFDWET

- De standaard vormingsenthalpie, voorbeelden:

- Waterstofgas $\Delta H_f^\circ = 0 \text{ kJ/mol}$

- Water (vloeibaar),

- $\Delta H_f^\circ = -286 \text{ kJ/mol}$

- Water (gasvormig)

- $\Delta H_f^\circ = -242 \text{ kJ/mol}$

- Het verschil is de latente warmte (verdampingswarmte) = $-242 + 286 = 44 \text{ kJ/mol}$ (ofwel $2,44 \text{ MJ/kg}$), ofwel

>0, endotherm !

THERMODYNAMISCHE PROCESSEN – AJ '19-'20

H7: TOEGEPASTE THERMODYNAMISCHE PROCESSEN MET

FASEOVERGANG – DEEL 1

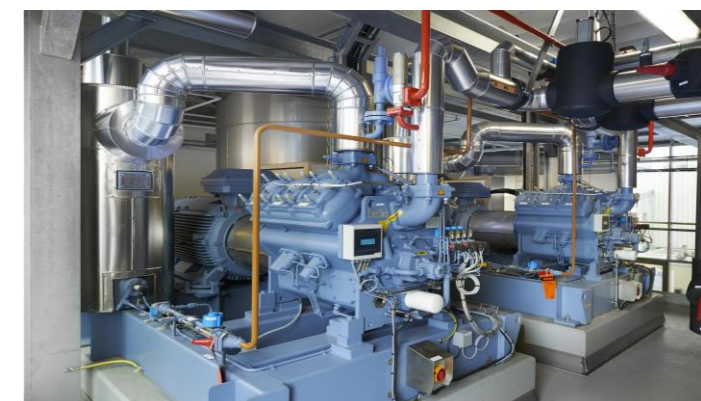
Prof. dr. ir. Frederik Ronsse

7.1. INLEIDING

- Alle cycli in H4 werken uitsluitend met uitwisseling van voelbare warmte
- Specifieke latente warmte (vloeibaar $\leftrightarrow$ gas) kan vrij groot zijn in vgl. met voelbare warmte (bijv. water)
- Men kan zeer performante cycli ontwikkelen op basis van latente warmte-uitwisseling in combinatie met voelbare warmte
- Vbn.

Rankinecyclus (op basis van water/stoom)
Klassieke thermische centrales
Kerncentrales

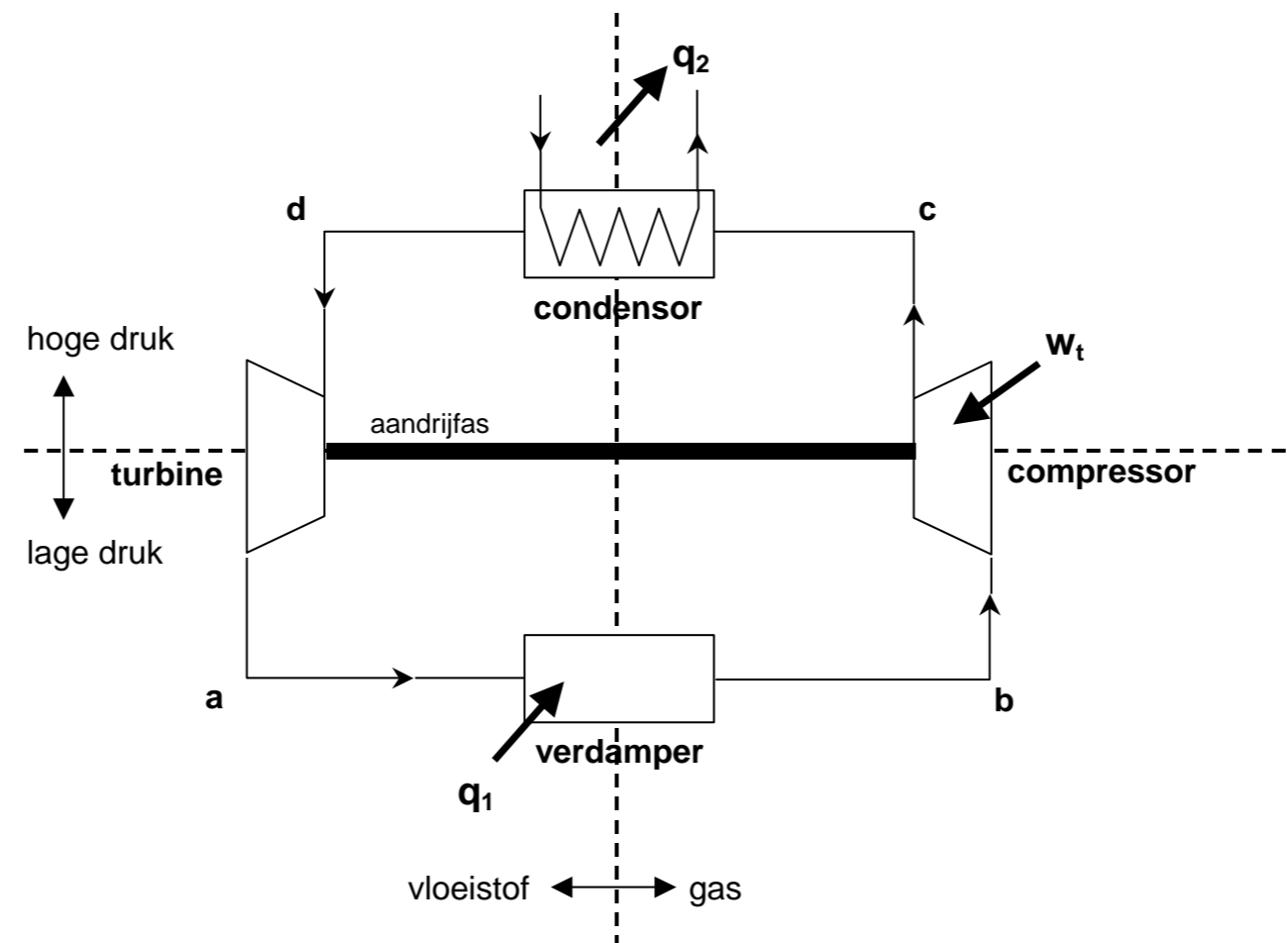

Koelcyclus of dampcompressiecyclus (op basis van organische verbinding)
Koelmachines
Air conditioning
Warmtepompen

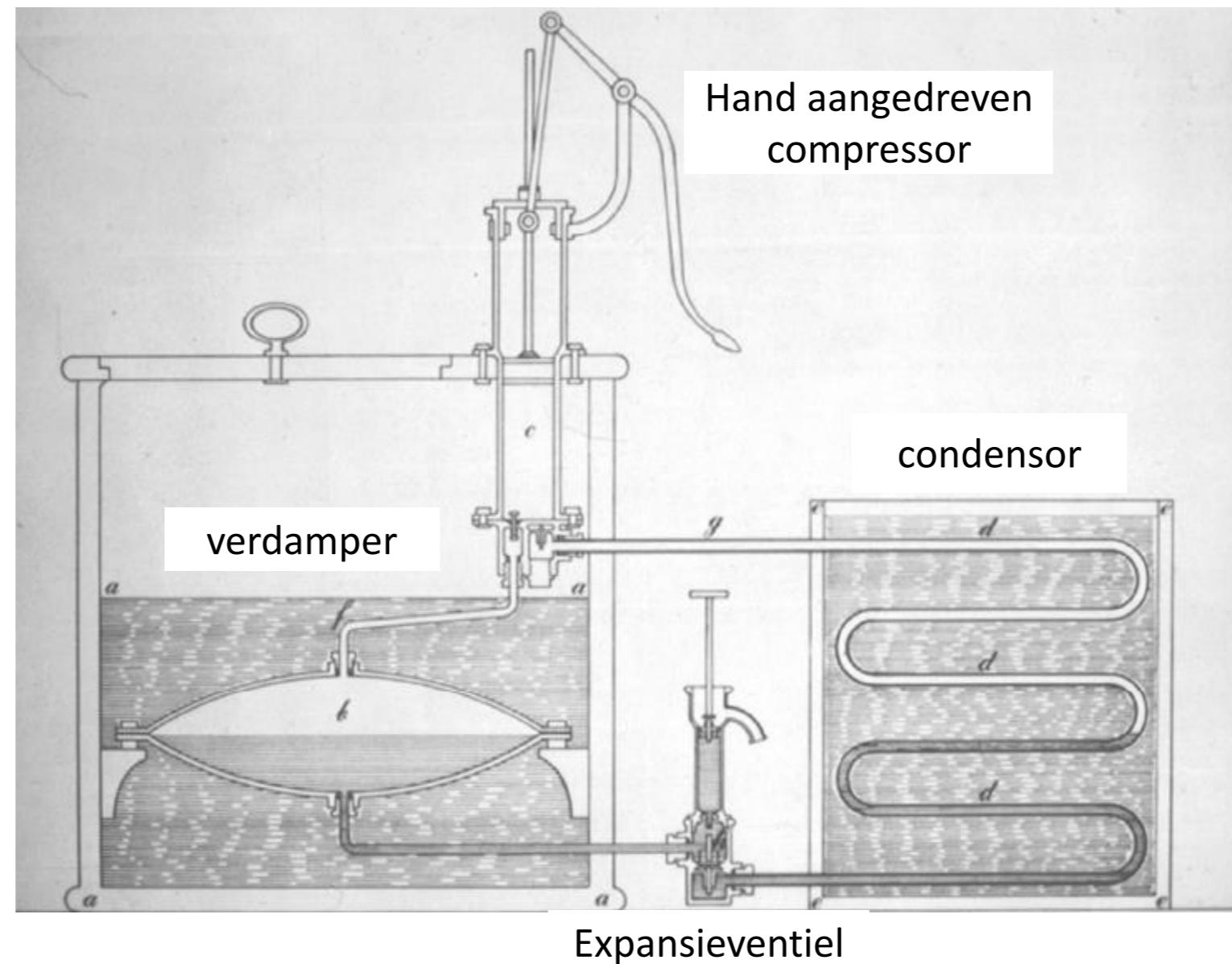
7.2. DE KOELINSTALLATIE

- Onderdelen
  - *verdamer*: onttrekken van (latente) warmte uit de koelkamer, koelmiddel van vloeistof- naar de dampfase
  - *compressor*: dampvormig koelmiddel wordt samengedrukt tot oververhitte damp
  - *condensor*: oververhit dampvormig koelmiddel condenseert, met afgifte latente condensatiewarmte
  - *expansieturbine* of *expansieventiel*: drukverlaging in vloeibaar koelmiddel (onderkoeld koelmiddel)

7.2. DE KOELINSTALLATIE

- Onderdelen
  - In den beginne... (Perkins 1834 patent)

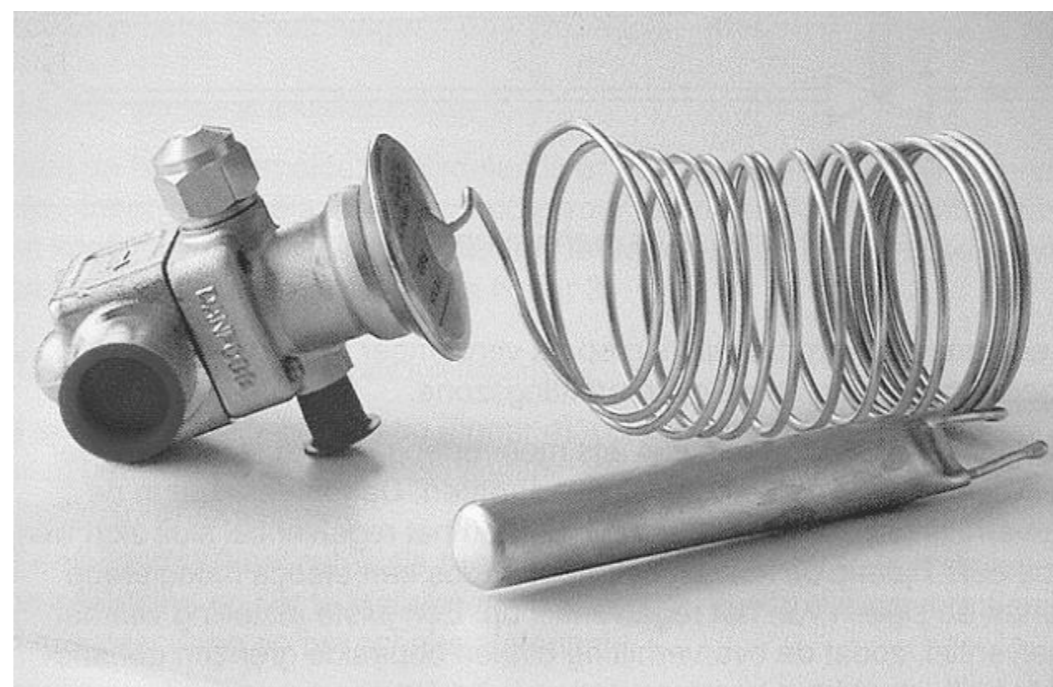

7.2. DE KOELINSTALLATIE

- Onderdelen
  - Verdampfer

- Expansieventiel + voeler

- Compressor en condenser geïntegreerd in één unit.

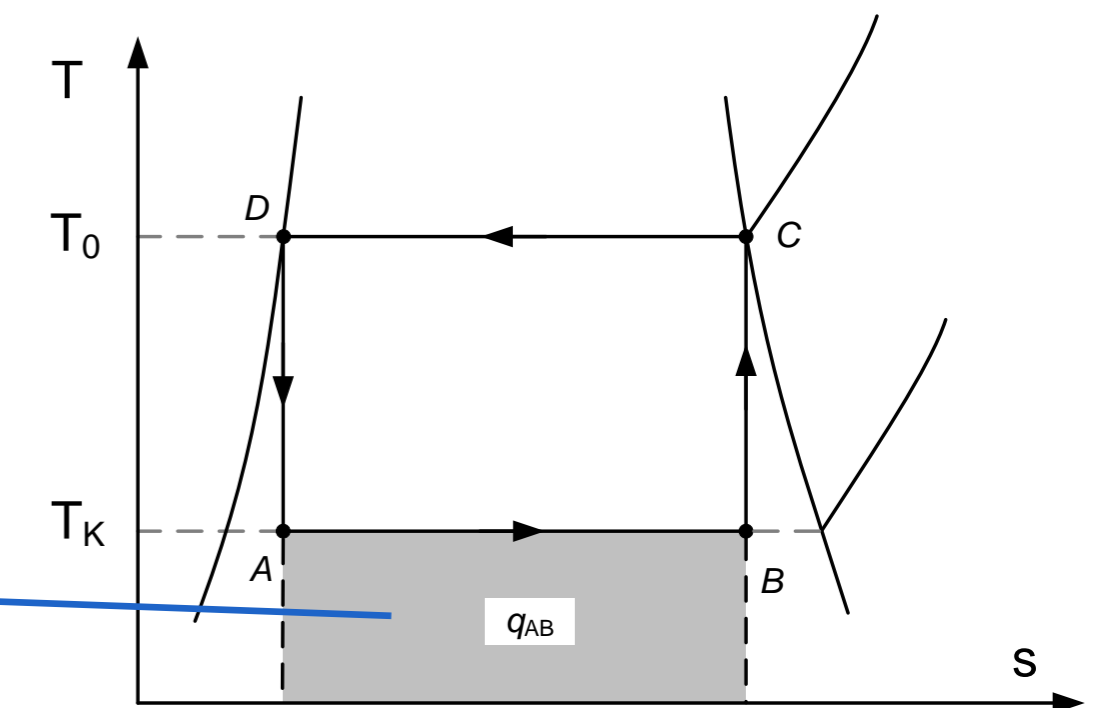
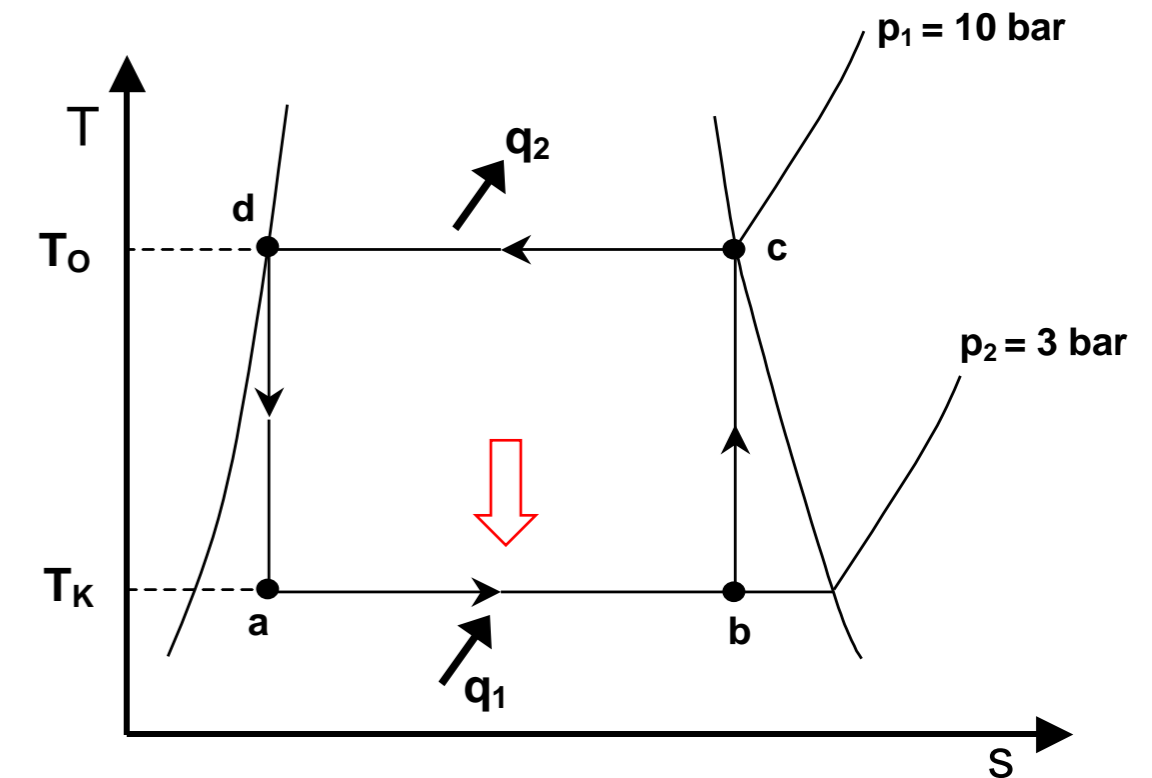
7.3. DE OMGEKEERDE CARNOT KRINGLOOP

- Koelmachine = omgekeerde Carnotkringloop met een koelmiddel (NH₃, R12, R22, ...) als werkfluidum
- 1ste stap: de verdamper (traject *ab*)
  - Onttrekt warmte aan de koelkamer ($q_1 = q_{ab}$). De koelkamer staat op T_k
  - Omkeerbaar, isobaar en isotherm proces
  - Hoeveelheid verdampt: $(x_b - x_a)$ kg per kg koelmiddel
  - Geen uitwisseling van arbeid ($w_{ab} = 0$)
  - De opgenomen warmte → enthalpietoename van het koelmiddel,

$$q_{ab} = i_b - i_a$$

- Opgenomen warmte = oppervlak onder 'ab' in het T,s -diagram,

$$q_{ab} = T_K \cdot (s_b - s_a)$$

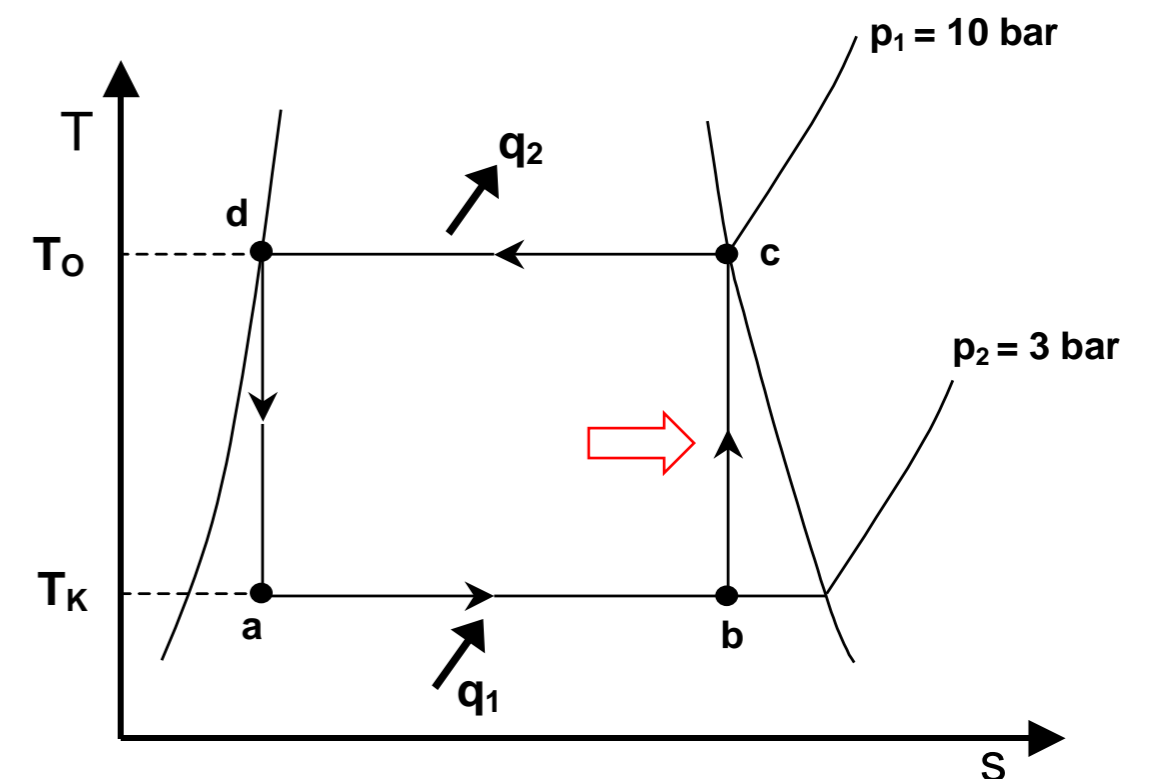

7.3. DE OMGEKEERDE CARNOT KRINGLOOP

- 2de stap: de compressor (traject *bc*)
  - Bemerk in 'b': niet alle koelmiddel is verdampt (b niet op de kooklijn)
  - De compressor drukt het gasrijke mengsel samen (zonder wrijving, reversibel)
  - Isentropisch en adiabatisch proces: sterke temperatuurstijging
  - Geen warmteuitwisseling, wel levering van arbeid op het systeem (*compressie-arbeid*) met enthalpie-toename tot gevolg (bemerkt teken):

$$0 = w_{t,bc} + i_c - i_b \quad \text{of} \quad w_{t,bc} = i_b - i_c$$

- De arbeid: negatief teken (omgeving → systeem)

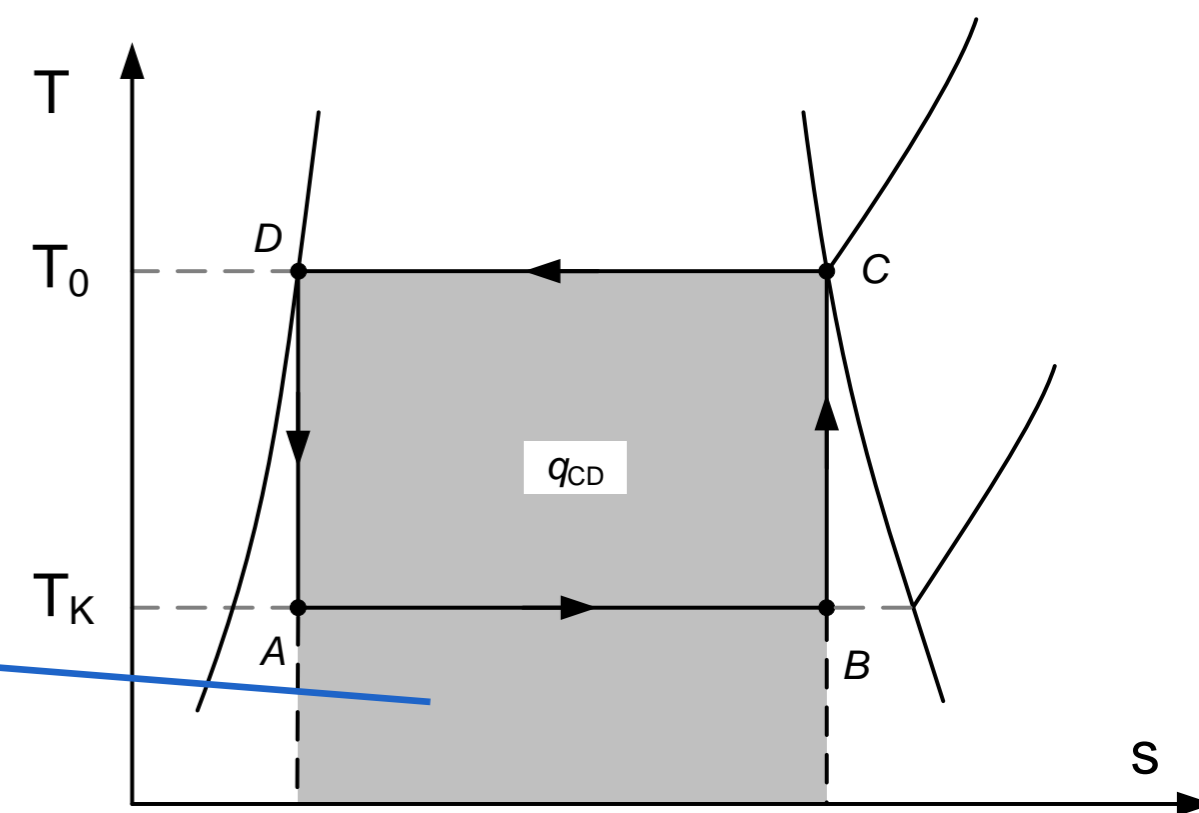
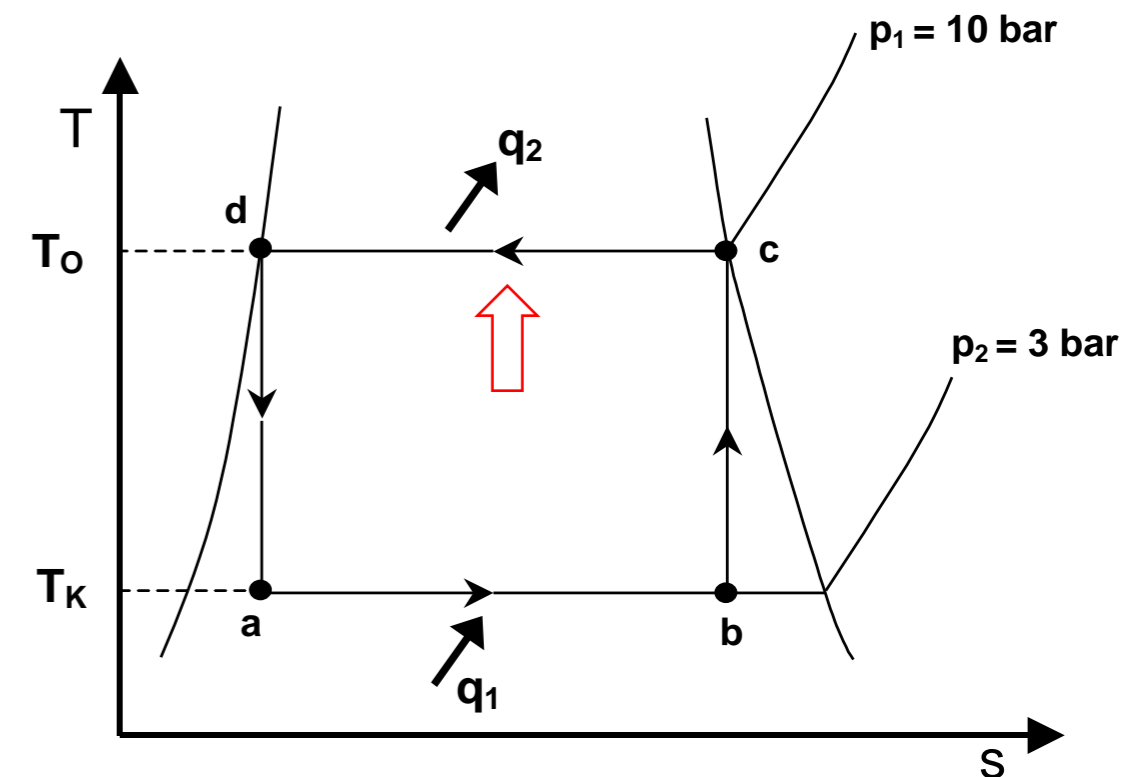
7.3. DE OMGEKEERDE CARNOT KRINGLOOP

- 3de stap: de condensor (traject cd)
  - Staat de condensatiewarmte ($q_2=q_{cd}$) af aan de buitenomgeving (staat op T_0)
  - Omkeerbaar, isotherm en isobaar proces
  - Geen uitwisseling van arbeid ($w_{cd} = 0$)
  - Hoeveelheid gecondenseerd koelmiddel: $(x_c - x_d)$ kg per kg koelmiddel
  - De enthalpie-afname van het koelmiddel $\rightarrow$ vrijgestelde condensatiewarmte, of (is negatief, afgifte):

$$q_{cd} = i_d - i_c$$

- Afgestane warmte = oppervlak onder 'cd' in het T,s -diagram,

$$q_{cd} = T_0 \cdot (s_d - s_c)$$

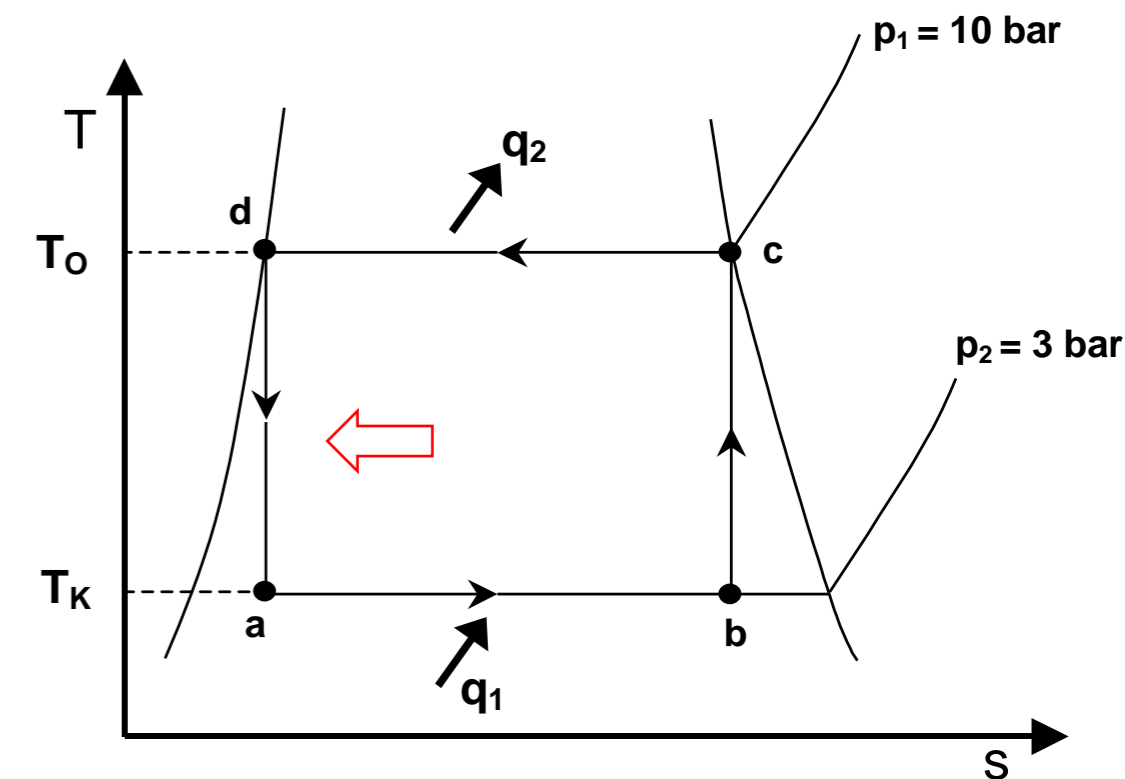

7.3. DE OMGEKEERDE CARNOT KRINGLOOP

- 4de stap: de expansieturbine (traject *da*)
  - De turbine expandeert het vloeistofvormige koelmiddel tot lagere druk
  - Isentropisch en adiabatisch proces: sterke temperatuursdaling (geen wrijving verondersteld, reversibel)
  - Geen warmteuitwisseling, wel levering van arbeid naar de omgeving (*expansie-arbeid*) met enthalpie-afname van het koelmiddel tot gevolg:

$$0 = w_{t,da} + i_a - i_d \quad \text{of} \quad w_{t,da} = i_d - i_a$$

- De arbeid: positief teken (systeem → omgeving)

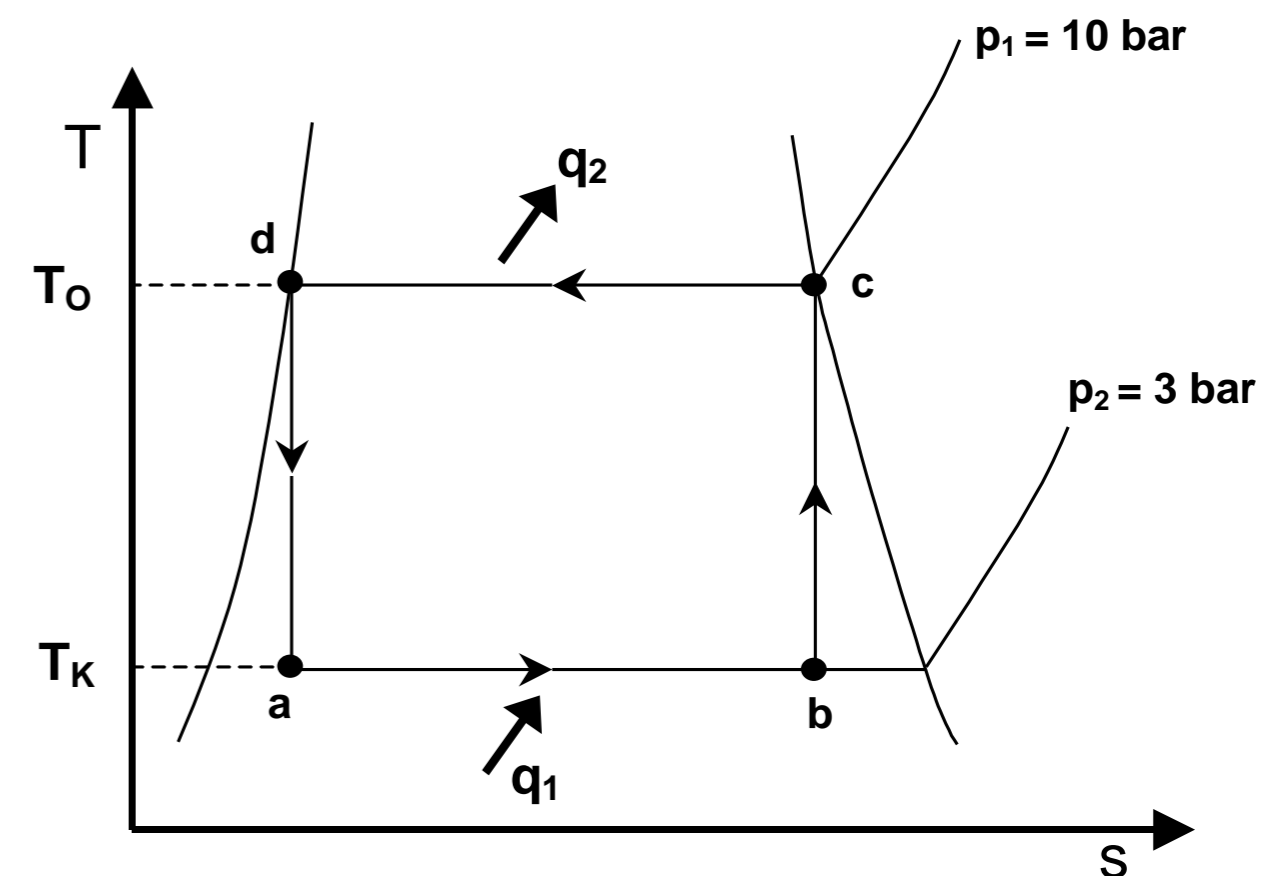
7.3. DE OMGEKEERDE CARNOT KRINGLOOP

- Gehele cyclus:

- Globale energiebalans,

$$q_{ad} + q_{cd} = i_b - i_a + i_d - i_c = w_{t,da} + w_{t,da} = w_t$$

- Bemerk: $q_{ab} < -q_{cd}$ zodat de *technische arbeid*, $w_t < 0$ (netto arbeid van omgeving naar systeem) ofwel $w_{t,bc} > -w_{t,da}$ (meer netto arbeid opgenomen door compressor dan die netto geleverd door turbine), cfr. **2de hoofdwet**.

7.4. EFFICIENTIE VAN DE OMGEKEERDE CARNOT KRINGLOOP

- Efficiëntie van een omgekeerde Carnotcyclus:

- Bij een gewone cyclus: **efficiëntie** = arbeid geleverd (w_t) tov. warmte opgenomen (q_1)
- Bij een omgekeerde cyclus: efficiëntie (ook wel *koudefactor* genoemd) = warmte onttrokken aan de koelkamer (of te koelen reservoir) tov. de netto opgenomen arbeid (w_t),

$$\varepsilon_c = \frac{\text{onttrokken warmte}}{\text{netto toegevoegde warmte}} = \frac{q_1}{w_t} = \frac{q_1}{q_2 - q_1} = \frac{i_b - i_a}{|i_d - i_c| - |i_b - i_a|}$$

- Ofwel, rekening houdende met $q_1/T_K = -q_2/T_O$ (cfr. Carnotcyclus):

$$\varepsilon_c = (COP)_c = \frac{T_K}{T_O - T_K} \leftarrow \text{Altijd in K rekenen !}$$

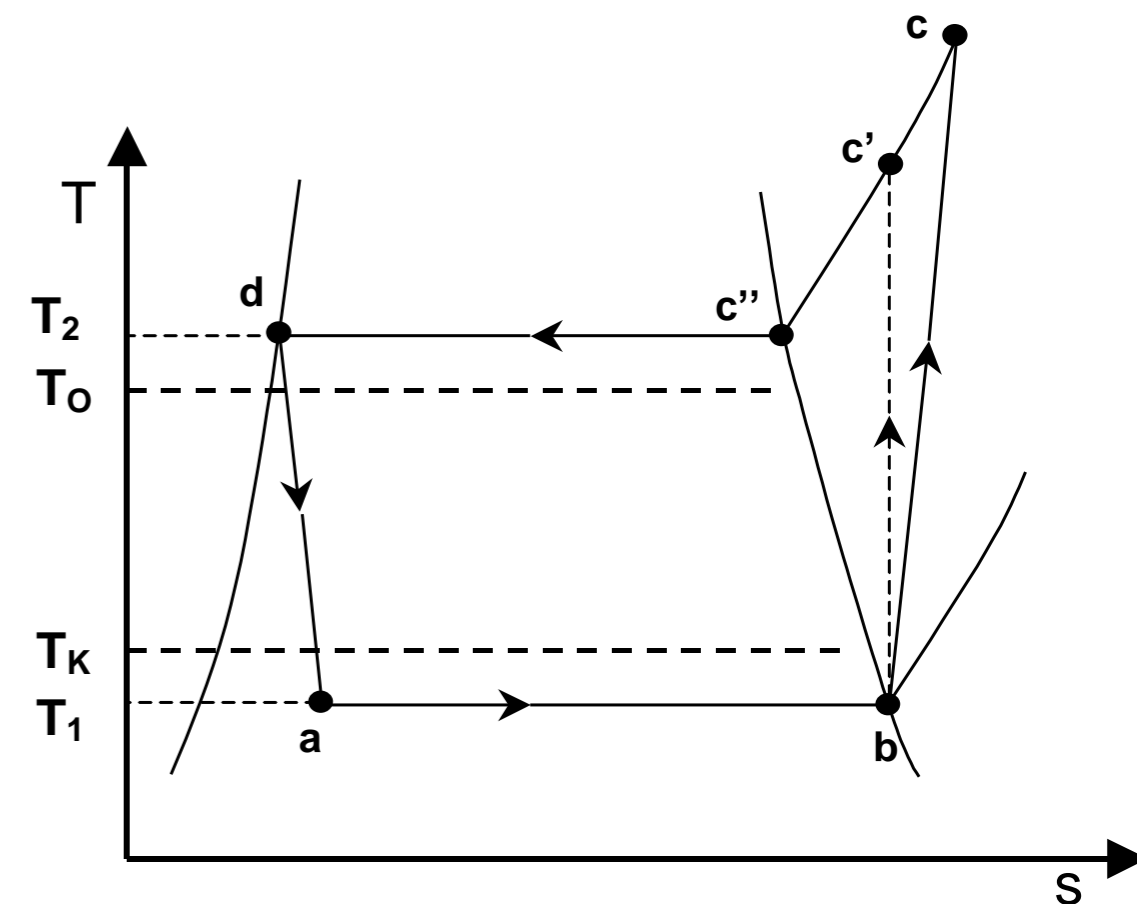
- Andere benaming voor efficiëntie: *coefficient of performance* (COP) of *winstfactor*
- De COP_c van de omgekeerde Carnotcyclus is de theoretisch hoogst haalbare efficiëntie !

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- De werkelijke koelkringloop wijkt af van de ideale, omdat:
  - 1. x_b niet gelijk aan 1 (ideaal geval): geeft vloeistofslag $\rightarrow$ het koelmiddel volledig laten verdampen ($x_b = 1$): punt b verschuift naar de condensatielijn !
  - 2. Compressie kan nooit volledig reversibel geschieden (punt c): wrijvingsverliezen! Gevolg: temperatuur na compressie neemt toe (punt c')
  - *Isentropisch rendement* compressor:

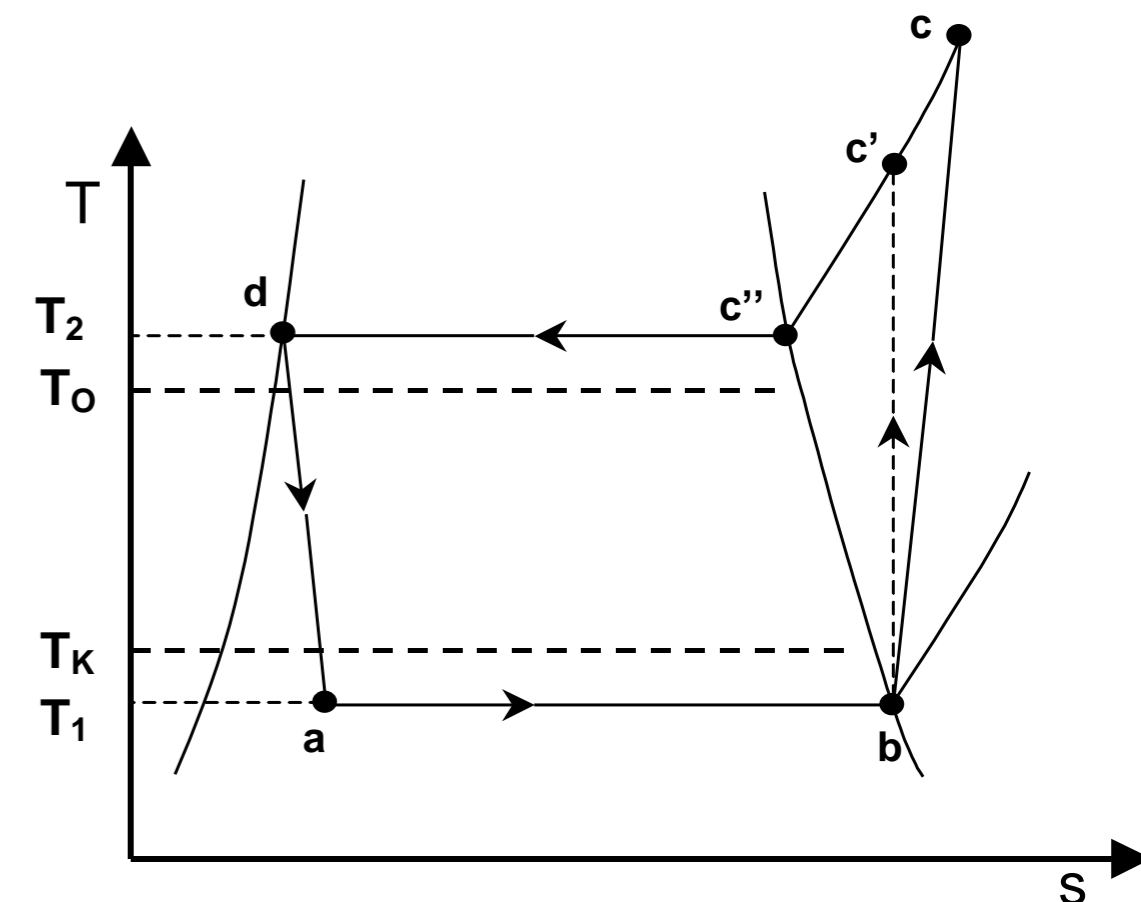
$$\eta_{compressie} = \frac{i_{c'} - i_b}{i_c - i_b}$$

- In de condensor: eerst voelbare warmte onttrekken ($c c''$), dan pas latente warmte ($c'' d$)

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- De werkelijke koelkringloop wijkt af van de ideale, omdat:
  - 3. Expansie-arbeid wordt niet benut: te kostelijk.
    - Een expansieventiel of *smoorklep* in de praktijk
    - Smoren is echter niet-omkeerbaar (wrijving treedt op).
Het traject *da* is voor te stellen als een isenthalpe
  - 4. De verdamper staat op lagere temperatuur dan T_K , de condensor op een hogere temperatuur dan T_O . Anders: slecht warmtetransport
- Gevolg: daling efficiëntie

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- De efficiëntie in de gebruikelijke koelkringloop:

- Definitie van COP:

$$\varepsilon = COP = \frac{\text{onttrokken warmte}}{\text{netto toegevoegde arbeid}} = \frac{q_1}{w_t}$$

- Netto toegevoegde arbeid = arbeid geleverd door compressor, expansie (smoorklep) levert geen arbeid terug, aldus:

$$\varepsilon = COP = \frac{q_1}{w_t} = \frac{i_b - i_a}{|i_b - i_c|}$$

- Deze efficiëntie ligt lager dan de theoretische efficiëntie (van een ideale cyclus). Aldus wordt *rendement* gedefinieerd als:

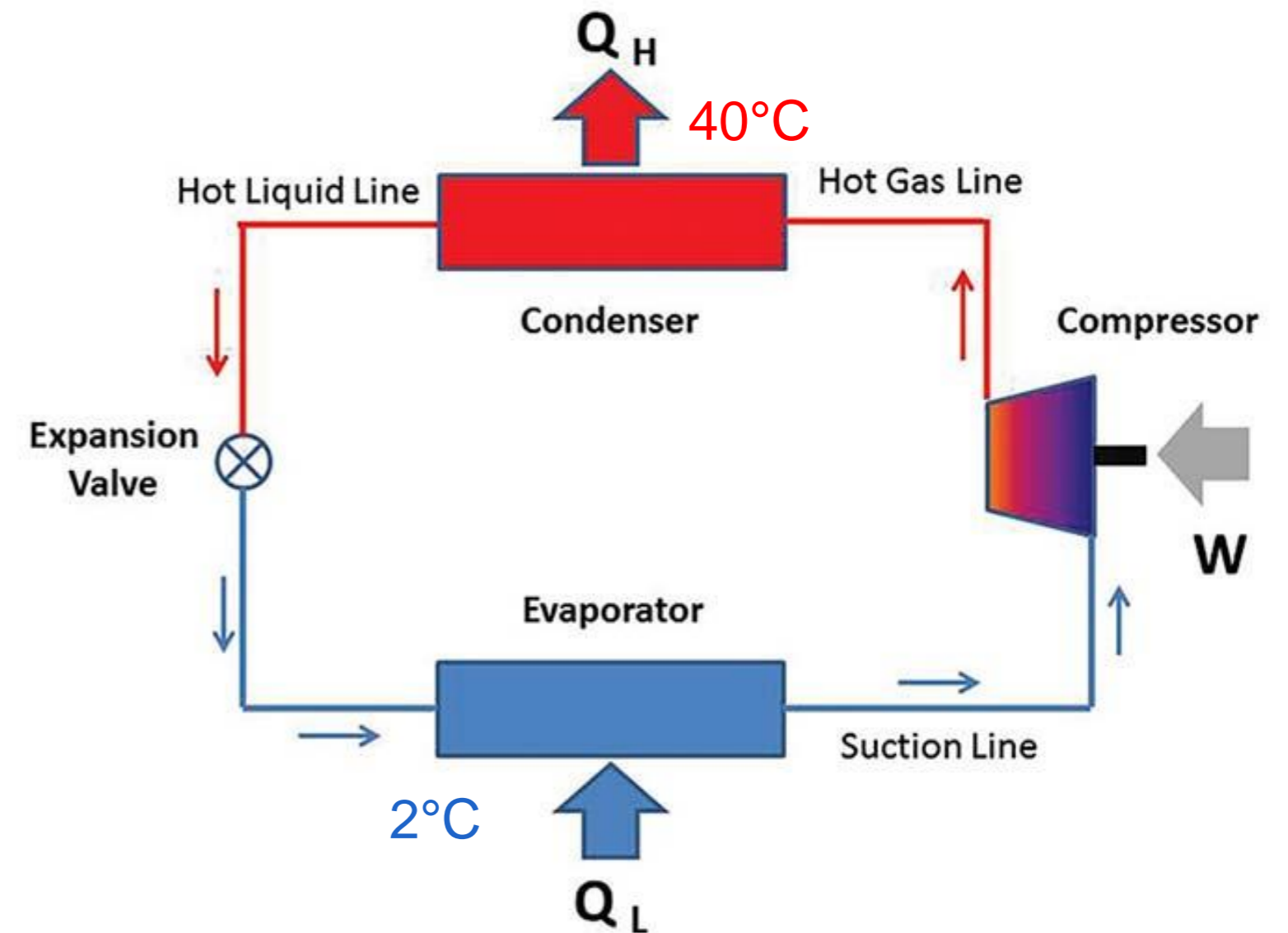
$$\eta = \frac{\text{efficiëntie werkelijke koelkringloop}}{\text{efficiëntie gebruikelijke koelkringloop}} = \frac{COP}{(COP)_c} = \frac{\varepsilon}{\varepsilon_c}$$

- Ideale cyclus heeft dus rendement = 1, in werkelijkheid altijd lager !

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:
  - Een cyclus werkt met koelmiddel R-12
  - Temperatuur verdamper = -35°C
  - Temperatuur condensor = 25°C
  - Omgeving op 15°C , koelkamer op -30°C
  - Isentropisch rendement compressor 73 %
  - Bereken
    - De cyclus, met eigenschappen in ieder punt (T, h, s, p)
    - De behaalde efficiëntie en rendement

Figure 1
Basic Vapor-Compression Cooling Cycle

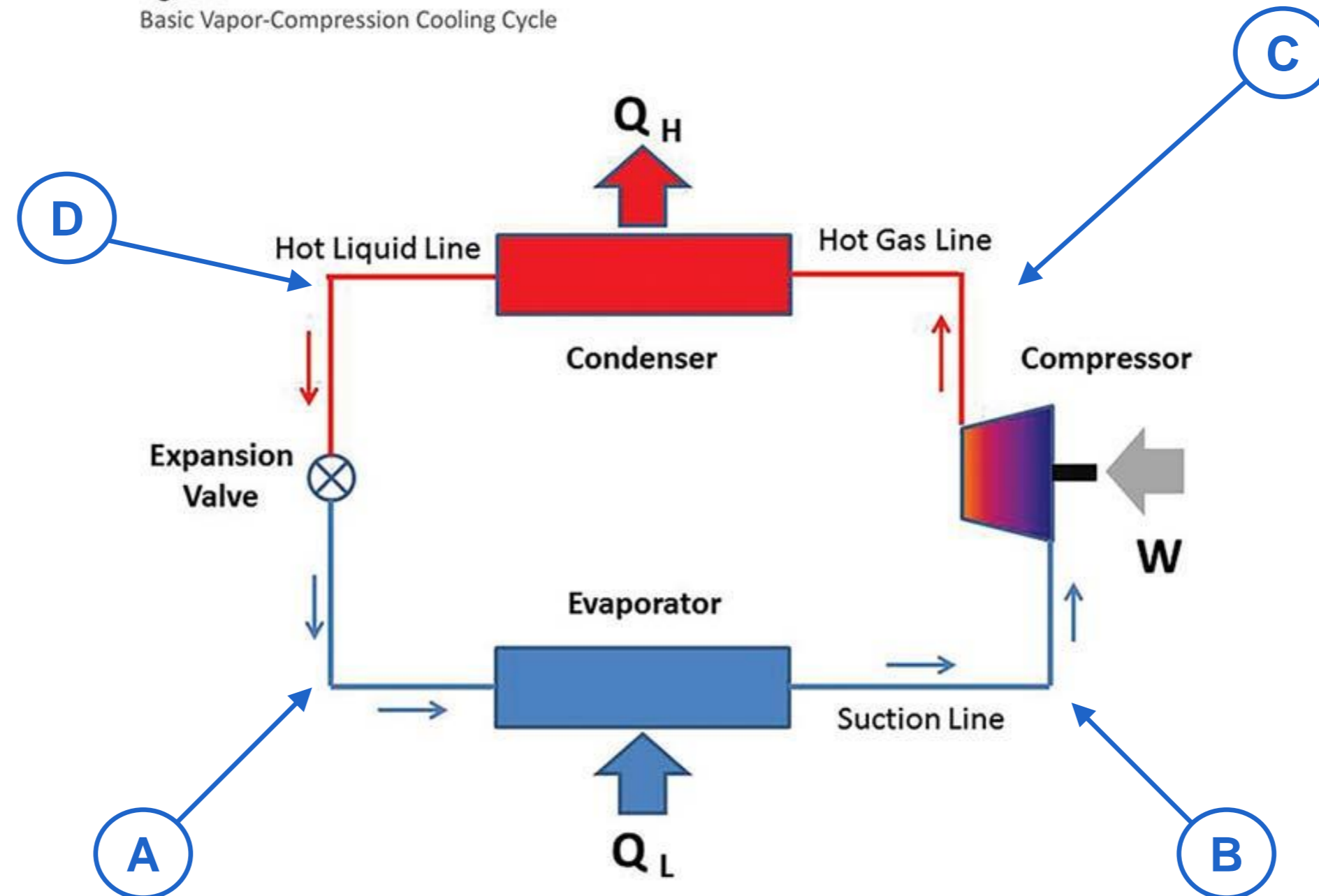

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:

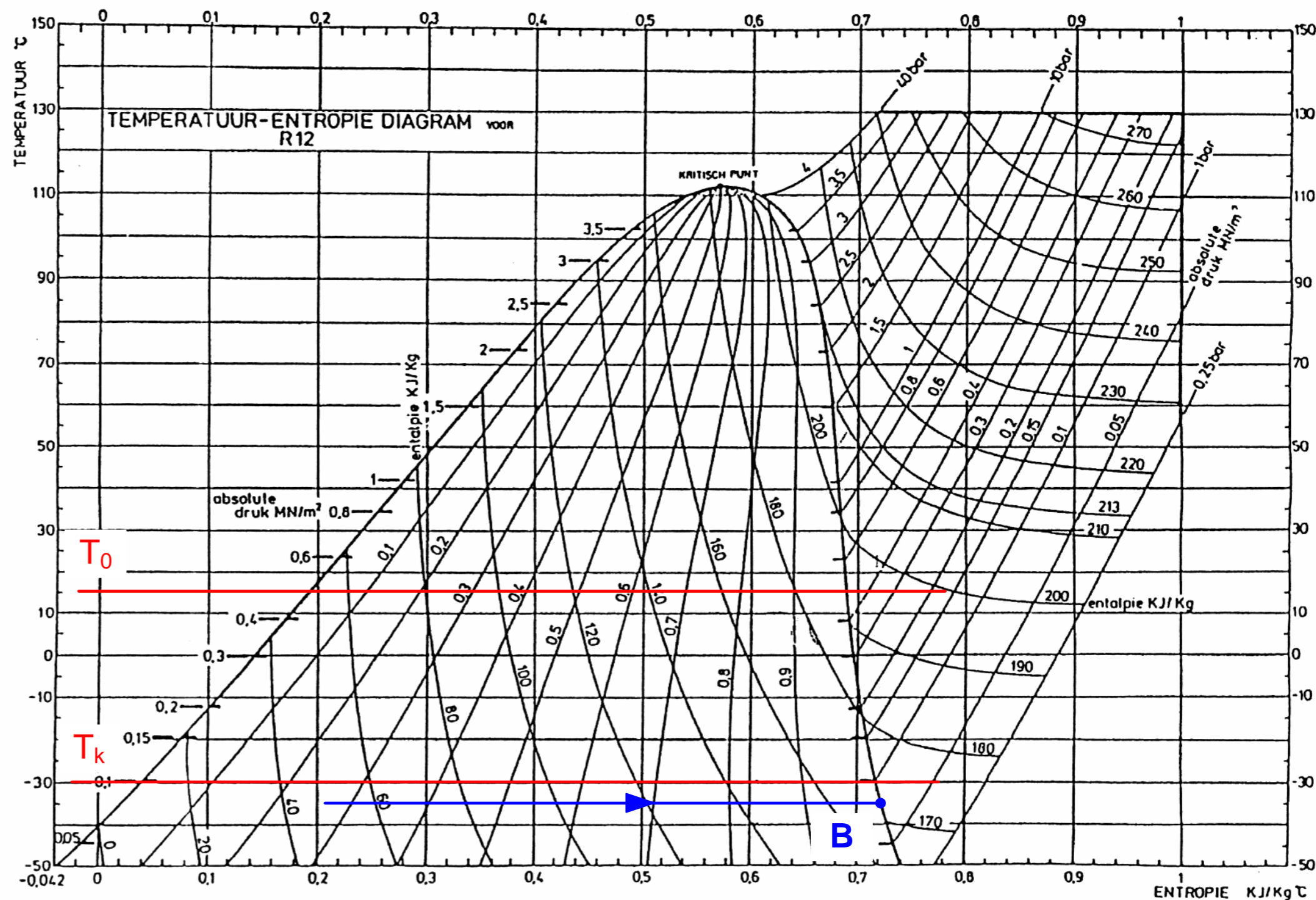
Figure 1
Basic Vapor-Compression Cooling Cycle

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

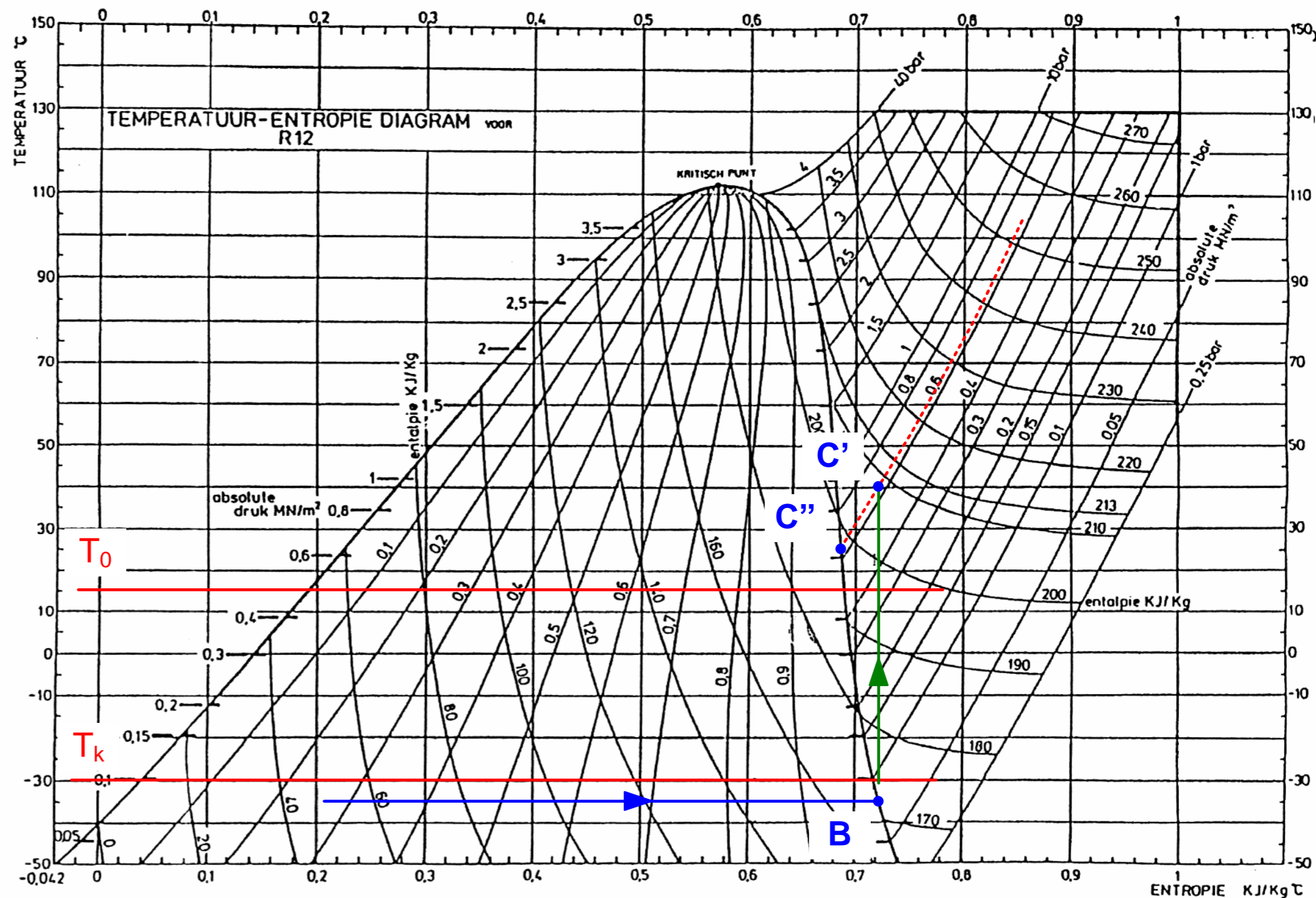
- Rekenvoorbeeld:

- We nemen T,s –diagram van R-12
- We beginnen bij punt **B**
- Gegeven: $T_B = -35^\circ\text{C}$
- En **B** ligt op de condensatielijn
- We kunnen aflezen dat:
  - via de isenthalpen, $h_B = 172$ kJ/kg
  - via de Y-as, $s_B = 0,73$ kJ/kg·K
  - $p_B = 0,7$ bar

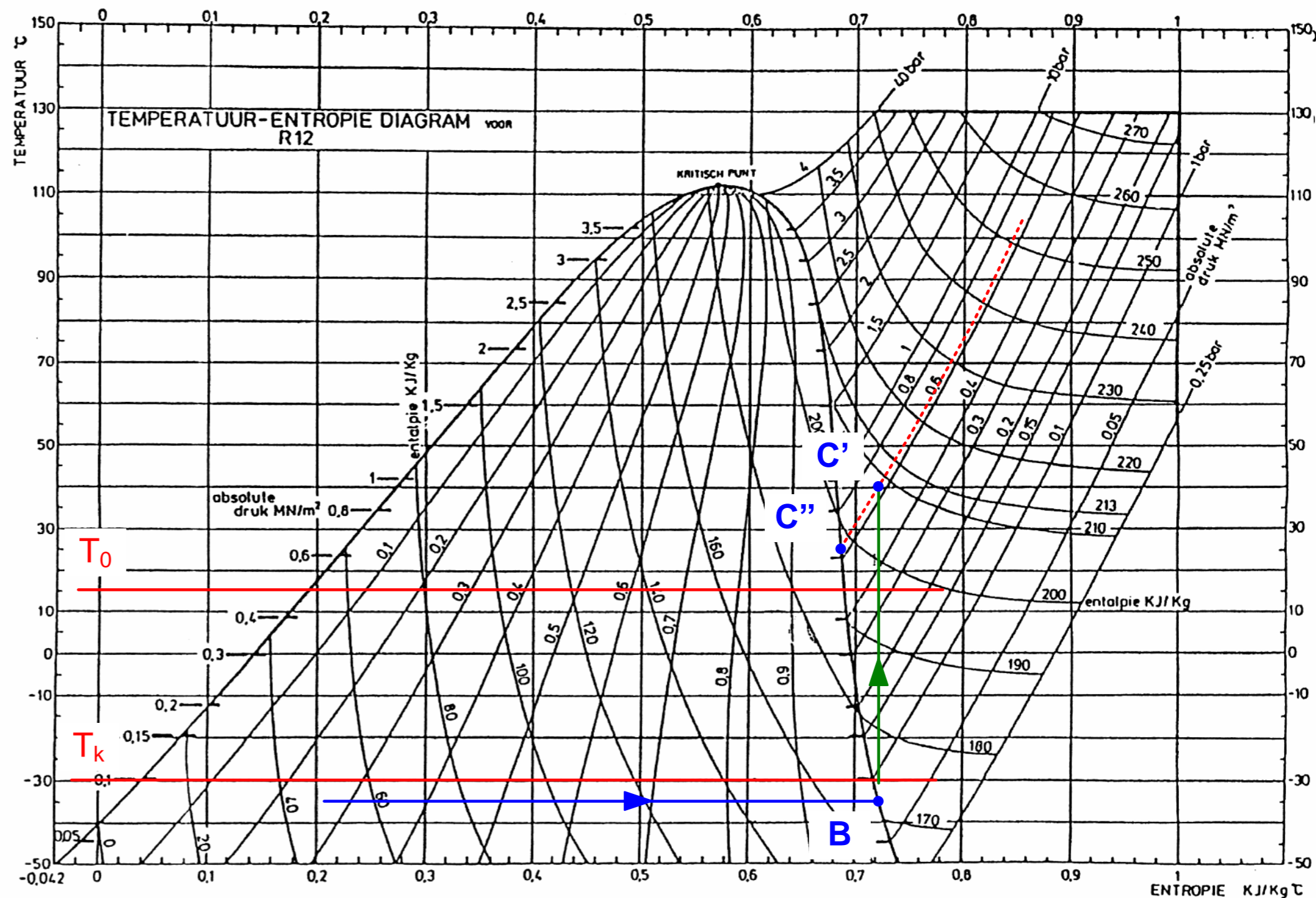
7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:
  - We tekenen nu het punt C' zijnde het punt na ideale (isentropische) compressie
  - We tekenen de isobare, die samenvalt met de isotherme van 25°C ($T_{C''}=T_D$) in het menggebied
  - Het punt C' ligt op deze isobare en $s_{C'} = s_B$
  - De druk van de isobare bedraagt (aflezen), $p_{C'} = 6,5$ bar

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:
  - We tekenen nu het punt **C'** zijnde het punt na ideale (isentropische) compressie
  - De druk van de isobare bedraagt (aflezen), $p_{C'} = 6,5$ bar
  - Uiteraard is $s_{C'} = s_B = 0,73$ kJ/kg·K
  - Enthalpie af te lezen via de isenthalpen, $h_{C'} = 209$ kJ/kg
  - Het groene traject stelt de ideale compressie voor !

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:
  - We tekenen nu het punt **C** zijnde het punt na niet-ideale (niet-isentropische) compressie
  - $p_C = p_{C'} = 6,5 \text{ bar}$
  - We gebruiken het isentropisch rendement van de compressor (gegeven) om de onbekende enthalpie in het punt C te berekenen

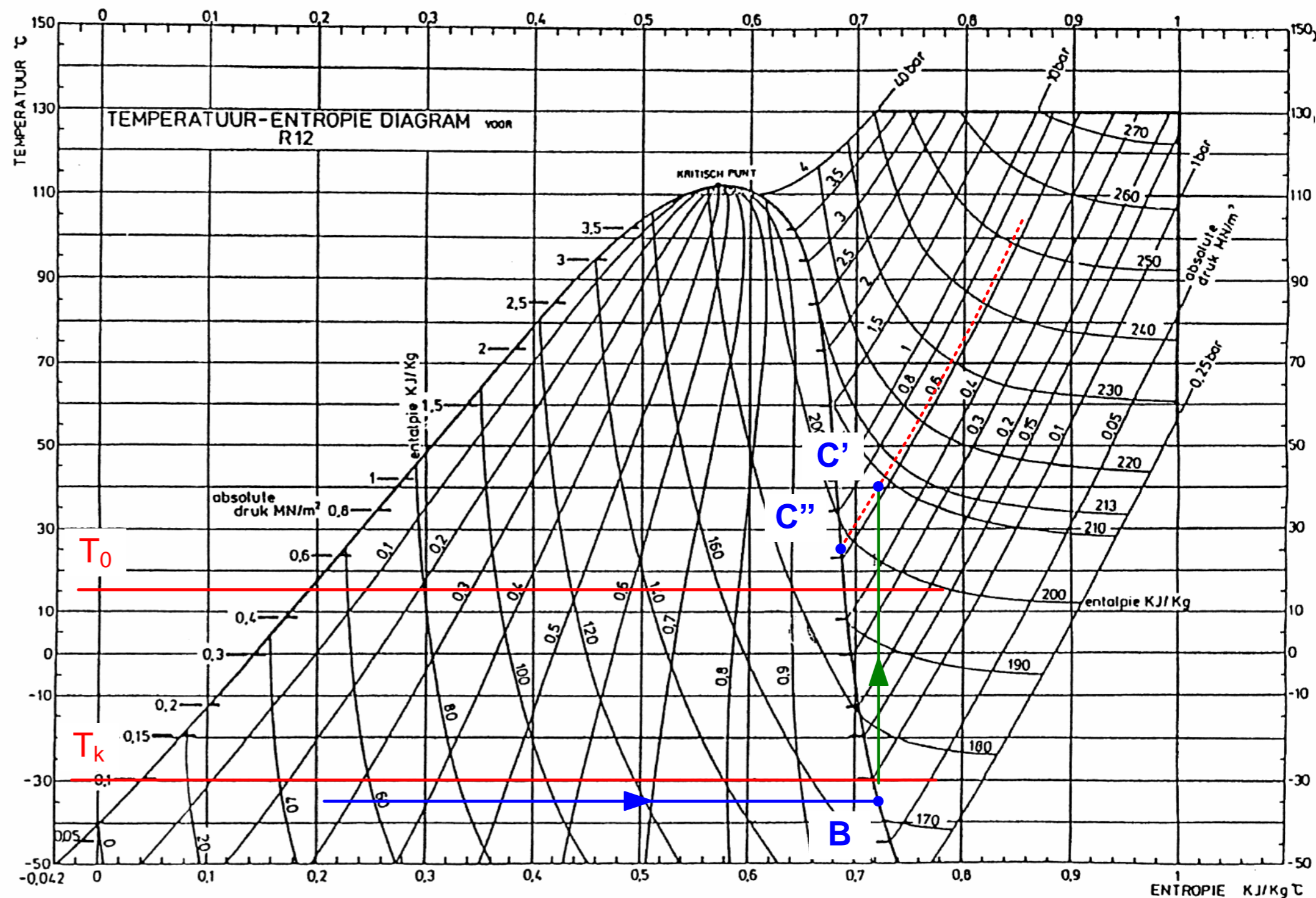
$$\eta_{compressor} = 0.73 = \frac{i_{C'} - i_B}{i_C - i_B}$$

⇓

$$0.73 = \frac{209 - 172}{i_C - 172}$$

⇓

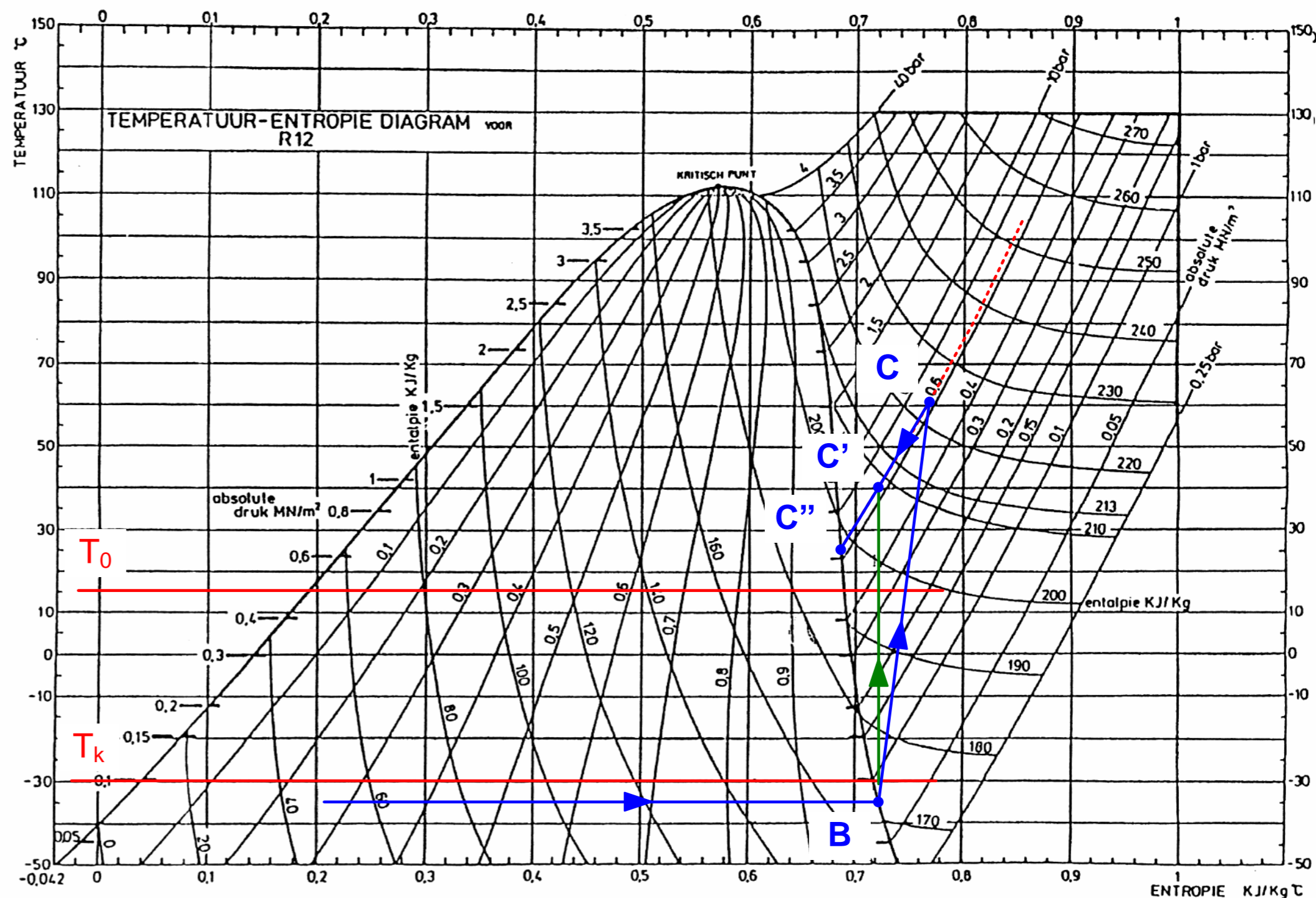
$$i_C = 172 + \frac{209 - 172}{0.73} \text{ kJ/kg} = 223 \text{ kJ/kg}$$

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

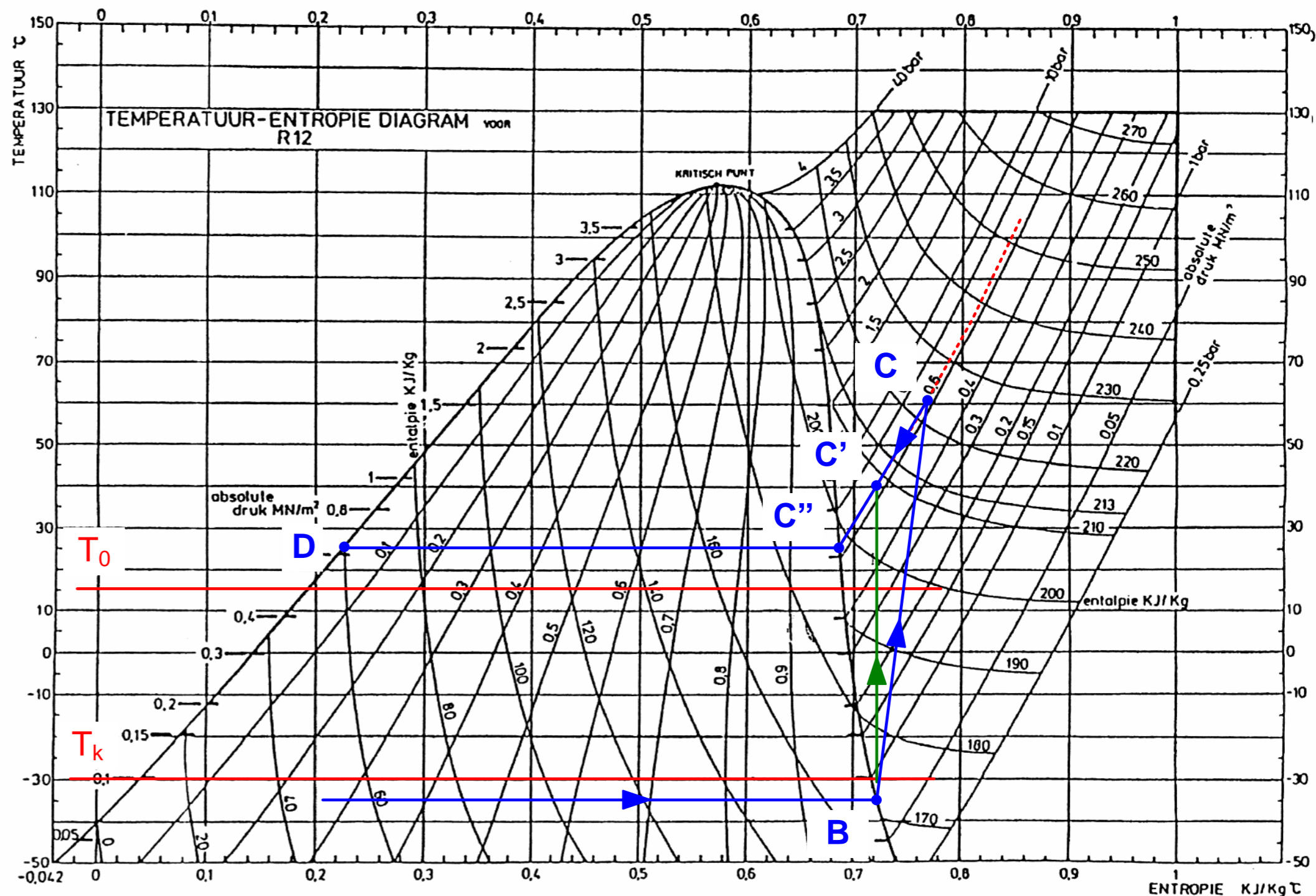
- Rekenvoorbeeld:

- We tekenen nu het punt **C** zijnde het punt na niet-ideale (niet-isentropische) compressie
- $p_C = p_{C'} = 6,5 \text{ bar}$
- $h_C = 223 \text{ kJ/kg}$
- $s_C = 0,76 \text{ kJ/kg}\cdot\text{K}$ (aflezen op de X-as)
- $T_C = 60^\circ\text{C}$ (aflezen op de Y-as)
- Het werkelijk te doorlopen traject is aldus $B \rightarrow C$ (compressie) en $C \rightarrow C''$ (afgifte van de voelbare warmte na afkoelen oververhitte damp)

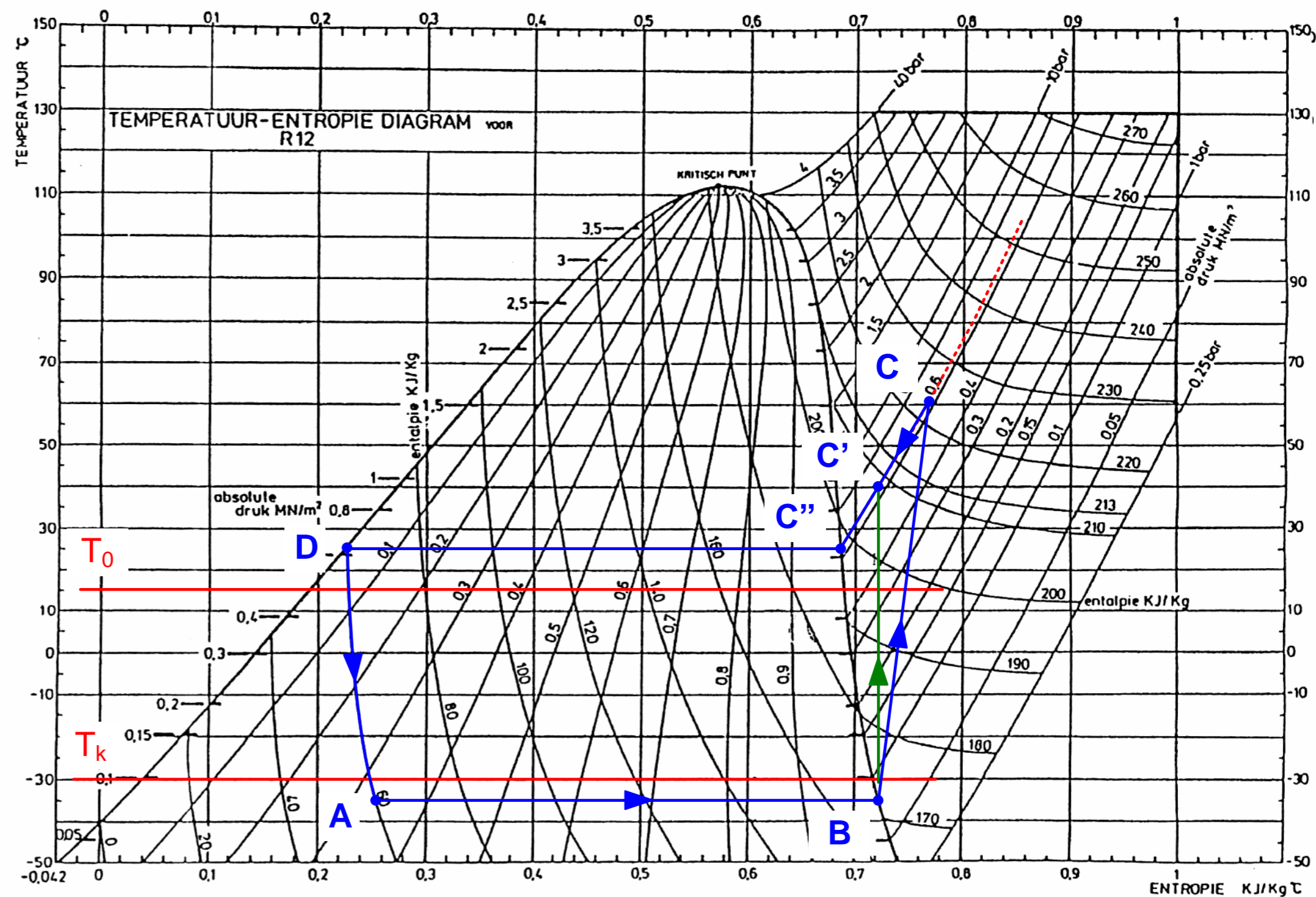
7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:
  - We tekenen nu het punt **D** zijnde het punt na condensatie (op de kooklijn)
  - $p_D = p_C = 6,5 \text{ bar}$
  - $h_D = 60 \text{ kJ/kg}$ (aflezen via isenthalpe)
  - $s_D = 0,23 \text{ kJ/kg}\cdot\text{K}$ (aflezen op de X-as)
  - $T_D = 25^\circ\text{C}$ (gegeven)

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:
  - We tekenen nu het punt **A** zijnde het punt na expansie
  - $p_A = p_B = 0,7$ bar
  - $h_A = h_D = 60$ kJ/kg (expansie is isenthalpisch !)
  - $s_A = 0,26$ kJ/kg·K (aflezen op de X-as)
  - $T_A = -35^\circ\text{C}$ (gegeven)

7.5. DE WERKELIJKE KOELKRINGLOOP

- Rekenvoorbeeld:

- Efficiëntie van de werkelijke cyclus

$$\varepsilon = \frac{\text{opgenomen warmte}}{\text{compressorarbeid}} = \frac{h_B - h_A}{h_C - h_B}$$

$$= \frac{172 - 61}{223 - 172} = 2,18$$

- Efficiëntie van de omgekeerde Carnotcyclus

$$\varepsilon_c = \frac{T_K}{T_O - T_K} = \frac{(273 - 30)}{(273 + 15) - (273 - 30)} = 5.4$$

- Rendement

$$\eta = \frac{\varepsilon}{\varepsilon_c} = \frac{2.176}{5.4} = 0.4$$

